

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**GERMANISMY V DÍLE IGNÁTA HERRMANNNA OTEC KONDELÍK
A ŽENICH VEJVARA**

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Maturová, Ph.D.

Autorka práce: Aneta Cinádrová

Studijní obor: Bohemistika-Germanistika

Ročník: třetí

2020

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Prachatice, 22. července 2020

.....

Aneta Cinádrová

Poděkování

Velké poděkování patří vedoucí práce, paní doktorce Mgr. Markétě Maturové, Ph.D., za její odborné vedení, cenné rady a také čas, který věnovala mé práci.

Anotace

Tématem bakalářské práce je jazyková analýza germanismů v díle Ignáta Herrmanna Otec Kondelík a ženich Vejvara. Teoretická část se opírá zejména o odborné studie a články věnující se germanismům v češtině, autorka představí jejich postavení v průběhu historického vývoje češtiny a vymezí základní terminologický aparát (germanismus, výpůjčka, internacionalismus). Po vlastní excerpci následuje lexikální analýza vybraných germanismů. Cílem práce je sestavit subkorpus germanismů slovní zásoby Ignáta Herrmanna s ohledem na zvolená klasifikační kritéria.

Klíčová slova: germanismus; Ignát Herrman; purismus; subkorpus

Abstract

The theme of my bachelor's thesis is the language analysis of Germanisms in Ignát Hermann's work *Otec Kondelík a ženich Vejvara*. The theoretical part bases on expert essays and articles focused on Germanisms in Czech language, the author presents their position during historical progress of Czech language and specifies elementary terms (Germanism, loanword, internationalism). The lexical analysis of selected Germanisms succeeds the proper excerption. The aim of the bachelor's work is to compile the subcorpus of Germanisms in Ignát Hermann's vocabulary with respect to chosen classificatory criteria.

Key words: Germanism; Ignát Hermann; purism; subcorpus

Obsah

Úvod	7
Metodologie	9
1 Terminologické vymezení pojmů	13
1.1 Neologismus	13
1.1.1 Klasifikace neologismů	14
1.2 Internacionalismus	15
1.3 Přejímka/výpůjčka	17
1.1.3 Klasifikace přejímek/výpůjček.....	19
1.4 Germanismus	21
2 Vývoj českého jazyka	23
3 Purismus českého jazyka	26
3.1 Purismus od dob husitských po dobu předobrozeneckou.....	26
3.2 Purismus v době národního obrození.....	28
3.3 Purismus ve druhé polovině 19. století po současnost.....	29
Praktická část.....	32
4 Ignát Herrmann a jeho dílo Otec Kondelík a ženich Vejvara.....	32
4.1. Život Ignáta Herrmanna.....	32
4.2 Otec Kondelík a Ženich Vejvara	33
5 Lexikální analýza germanismů	34
5.1 Germanismy podle původu.....	35
5.1.1 Germanismy původu německého.....	35
5.1.2 Germanismy původu arabského.....	38
5.1.3 Germanismy původu francouzského.....	38
5.1.4 Germanismy původu italského.....	39
5.1.5 Germanismy původu latinského.....	40
5.1.6 Germanismy původu řeckého	41
5.1.7 Germanismy původu španělského.....	41
5.1.8 Germanismy původem jazyka indického	42
5.2 Germanismy podle příznakovosti	42
5.3 Germanismy podle tematických oblastí.....	49
Závěr	52
Seznam použité literatury	54
Seznam příloh.....	59

Úvod

Germanismus, slovo dnes již pro některé neznámé. V minulých letech byla ale čeština germanismy doslova pohlcena. To se nelíbilo puristům, kteří proti nevhodným slovům zbrojili a chtěli očistit svou rodnou češtinu. Purismus se stal zajímavým tématem pro řadu publikací a bude mu věnována také část této práce.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se nejdříve v první kapitole zaměřuje na vysvětlení pojmů (neologismus, internacionalismus, přejímka/výpůjčka a germanismus) a případnou klasifikaci či porovnání podle toho, jak je chápou jednotlivé slovníky a publikace. Druhá kapitola se stručně věnuje vývoji českého jazyka, tzn. jednotlivými obdobími – od pračeštiny až po dnešní češtinu, která je značně ovlivňována především anglicismy. Poslední třetí kapitola teoretické části se zabývá již zmíněným purismem. Nejdříve je objasněno, co tento pojem znamená a následuje výklad, jaký je rozdíl mezi purismem a brusičstvím, a proč není výjimkou ani termín *brusičský purismus*. Detailněji je o purismu pojednáno ve třech následujících podkapitolách, které se dělí podle historických období. První se zaměřuje na dobu husitskou až pobělohorskou, druhá se zabývá purismem v době národního obrození a konečně třetí popisuje purismus od druhé poloviny 19. století až po současnost. Ve všech podkapitolách se objevuje také řada ukázek germanismů, neodmyslitelně s purismem spjatých.

V následující praktické části je klíčová lexikální analýza germanismů. Germanismy se excerpují z díla Ignáta Herrmanna *Otec Kondelík a ženich Vejvara*, které je představeno před samotnou analýzou. Nechybí ani stručné představení spisovatele Herrmanna. Po excerpici následuje rozřídění slov podle tří kritérií. První kritérium se týká původu slov. Slova začínají rozdělením na ta, která jsou čistě německého původu a poté následují skupiny slov původu jiného. Podle druhého kritéria se u germanismů sleduje jejich příznakovost tzn., zda se jedná o slovo obecné, expresivní, hanlivé apod. Tyto pojmy jsou před analýzou vysvětleny. Kapitola bere také zřetel na vysvětlení germanismů, jelikož ne vždy je dané slovo známé. V těchto dvou kapitolách se germanismy nacházejí v tabulkách pro přehlednější orientaci. Podle posledního třetího kritéria je třídění dle jednotlivých tematických oblastí, doplněné o graf, který tyto oblasti srovnává z hlediska počtu slov. Seznam všech excerpovaných germanismů dle abecedy se nachází v přílohové části na konci této práce.

Cílem této práce je sestavit subkorpus germanismů používaných Ignátem Herrmannem v díle *Otec Kondelík a ženich Vejvara*.

Metodologie

Teoretická část práce vznikla na základě prostudovaných odborných publikací a také za použití *Nového encyklopedického slovníku*, *Slovníku spisovného jazyka českého* a *Příručního slovníku jazyka českého*. Pro první kapitolu, zabývající se lingvistickými pojmy, byly použity zejména již jmenované elektronické slovníky, dále *Slovník cizích slov* (Klimeš, 2010), *Stručný etymologický slovník jazyka českého* (Holub a Lyer, 1978), publikace Diany Svobodové s názvem *Internacionalizace současné české slovní zásoby* (2007) a také slovník Stefana Michaela Newerkly (*Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch: Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neuen Deutungen*, 2011), jenž pojednává o přejímání cizích slov. Lingvistické pojmy byly s pomocí těchto slovníků definovány, případně porovnány a klasifikovány. Pro druhou kapitolu, která se věnuje vývoji českého jazyka a pro třetí kapitolu, zabývající se purismem, byly zdrojem především dvě publikace Františka Cuřína – *Vývoj českého jazyka a dialektologie* (1971) a *Vývoj spisovné češtiny* (1985). V hojném množství bylo čerpáno také z publikace autorského kolektivu pod vedením Jany Pleskalové *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* (2007).

Pro praktickou část práce bylo stěžejním dílem *Otec Kondelík a ženich Vejvara* od Ignáta Herrmanna. Po přečtení díla následovala nejnáročnější část práce – excerpcie germanismů, ke které se využívaly opět elektronické slovníky – *Slovník spisovného jazyka českého* a *Příruční slovník jazyka českého*, dále tištěný *Stručný etymologický slovník jazyka českého* (Holub a Lyer, 1978) a *Nový akademický slovník cizích slov* (Kraus, 2005). U některých germanismů se slovníky v původu slova neshodovaly. V tomto případě se stal klíčovým *Stručný etymologický slovník jazyka českého* (Holub a Lyer, 1978), který přímo dokládá původ slov. Neobsahuje pouze zmínku o původním jazyku, ale přímo uvádí původní slovo. Po provedené excerpci následovala lexikální analýza germanismů. Celkem 139 excerpovaných germanismů bylo rozříděno podle tří kritérií. První kritérium se týkalo původu slov, poté byla věnována pozornost příznakovosti jednotlivých slov – název byl převzat od Krčmové (2017). Příznakovost, a s ní související rozvrstvení slovní zásoby, bylo před samotnou analýzou objasněné s pomocí publikace *Nauka o slovní zásobě a tvoření slov* (Hauser, 1980) a článku *Příznakovost jazykových prostředků* (Krčmová, 2017). V závěru byly germanismy klasifikovány dle jednotlivých tematických oblastí. Přílohová část na konci práce

obsahuje abecední seznam všech excerpovaných germanismů. Příslušné německé výrazy byly získány ze slovníku Stefana Michaela Newerkly (2011).

Seznam použitých zkratk

- aj.** – a jiný
- apod.** – a podobně
- arab.** – arabský
- atd.** – a tak dále
- bás.** – básnický
- expr.** – expresivní
- fr.** – francouzský
- hanl.** – hanlivý
- hovor.** – hovorový
- IJP** – Internetová jazyková příručka
- ind.** – indický
- it.** – italský
- kniž.** – knižní
- kupř.** – kupříkladu
- lat.** – latinský
- např.** – například
- nář.** – nářečí
- NASCZ** – Nový akademický slovník cizích slov
- něm.** – německý
- NESČ** – Nový encyklopedický slovník češtiny
- n. l.** – našeho letopočtu
- ob.** – obecný
- příd. jm.** – přídavné jméno
- příp.** – případně
- PSJČ** – Příruční slovník jazyka českého
- rak.** – rakouský
- řec.** – řecký
- řidč.** – řidčeji
- slang.** – slangový

SCS – Slovník cizích slov

SESJČ – Stručný etymologický slovník jazyka českého

SSJČ – Slovník spisovného jazyka českého

stněm. – staroněmecký

střhn. – středohornoněmecký

špan. – španělský

tj. – to je

tzn. – to znamená

tzv. – takzvaný

zast. – zastaralý

zdrob. – zdobně

1 Terminologické vymezení pojmů

V následující části práce jsou vysvětleny čtyři důležité termíny – neologismus, internacionalismus, přejímka/výpůjčka a germanismus. Jedná se o pojmy, kterými se zabývala a stále zabývá řada publikací. Pro tuto práci je klíčovým pojmem germanismus, je ale na místě definovat např. i neologismus. Po integraci do příslušného jazyka může být neologismus pocíťován jako běžně používané slovo a s germanismem ho lze snadno zaměnit. Je tudíž vhodné pojmy vysvětlit a případně i klasifikovat.

1.1 Neologismus

Pojem neologismus/neologizmus charakterizuje Klimeš (2010, s. 492) dvojitým způsobem. Za prvé je neologismus *nové slovo, tj. nově utvořený jazykový prostředek, dosud nevžitý, jazyková novota*. To znamená, že jde o slovo, které se vyskytuje v jazyce krátkou dobu, a proto má stále pro uživatele jazyka nový charakter. Klimeš uvádí příklad neologismu *plošně*, jehož synonymem je slovo *všeobecně*. Následně popisuje neologismus jako *novotaření v jazyce*. Ke stejné definici se přiklání i *Spisovný slovník jazyka českého* (dále jen SSJČ), ve kterém lze dále nalézt i sloveso *neologisovati* či *neologizovati*, znamenající *zavádět do jazyka neologismy*. Dosti široce definuje neologismus *Příruční slovník jazyka českého* (dále jen PSJČ), který ho vykládá jako *novotu jazykovou a nově utvořené slovo*. Zmíněn je zde i Dobrovský, který právě jazykový neologismus odmítal.

Šířeji se tímto pojmem zabývá Martincová (2017), která definuje neologismus jako *lexikální jednotku, která se ve vztahu k existujícím jednotkám slovní zásoby současného jazyka vyznačuje novostí*. Tato novost se bere jak z hlediska vzniku, tak i z hlediska funkčního, do kterého se řadí hledisko komunikační, stylistické a funkčně systémové. Výskyt neologismů je patrný ve všech útvarech národního jazyka, v nichž se mohly vyskytnout různými způsoby. Jedním z možných způsobů vytvoření neologismu mohla být potřeba pojmenování určité nové věci či jevu, popřípadě přejmenovat již existující pojmenované výrazy jiným, dalo by se říci výstižnějším, názvem. Neologismus může také vzniknout jako záměr člověka působivě se vyjádřit, nebo naopak nemusí souviset s žádným záměrem a vytvoří se zcela náhodně, spontánně. Z toho plyne, že neologismy obohacují, doplňují a také mění slovní zásobu současného jazyka.

Svobodová (2007, s. 22) definuje neologismy jako slova nová, jež zpočátku jejich vzniku využívá jen menší okruh lidí. Po adaptaci ztrácejí přívlastek nová a jsou začleněna do běžné slovní zásoby uživatelů. Určení neologismů není ale zdaleka tak lehké. Slovo, které jeden uživatel jazyka považuje za nové, tedy dosud nepoužívané, může jiný uživatel pokládat za zcela již běžně užívané. Hranice mezi neologismem a slovem užívaným je proto poměrně tenká.

Neologismy se neustále utvářejí s vývojem jazyka. Slova, která byla dříve pokládána za neologismy, jsou dnes již běžně užívaná¹. Z tohoto důvodu se pokládají za *vrstvu dobově příznakových prostředků* a vzhledem k archaismům a jazykovým prostředkům, které se považují za zastaralé, představují jejich protipól. Již ve 2. polovině 20. století vznikla nová nauka neologie, zabývající se neologismy. Neologismy jsou přidávány buď do současných výkladových slovníků, nebo z nich mohou vzniknout zcela nové speciální slovníky neologismů, tzn. slovníky nových slov. S moderní a stále se zrychlující dobou drží krok i neografie (tvorba slovníků neologismů), která neustále doplňuje nový materiál do databáze přes webové rozhraní. Od počátku devadesátých let 20. století existuje speciální excerpční databáze² v *Ústavu pro jazyk český*, kde lze snadno vyhledat neologický materiál (Martincová, 2017).

1.1.1 Klasifikace neologismů

Jako existuje mnoho definic pro neologismy, tak je lze i klasifikovat z různých hledisek. Martincová (2017) uvádí dvojí třídění:

1. Neologismy z hlediska strukturního
  - a) neologismy slovotvorné (např. *danař*, *bavič*, *hladovkář*, *videonahrávka*, *ekozboží*, *europoslanec*, *cestomanie*, *soudcokracie*, *e-kavárna*);
  - b) slova utvořená ze zkratk (např. *eseróčko/eseročko* či *cédéčko*);
  - c) přejatá slova (např. *snowboard*);
  - d) slova s novým významem tzv. neosémantismy (např. *hvězdný* ve smyslu *vynikající*, *špičkový*);

---

¹ Např. slova *sprej*, *stres*, *kontejner*, *western*, *show*, *hit* (Poštolková a Sochová, 1992).

² Jedná se o databázi *Neomat*, díky níž vznikl slovník *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 1* (1998) a *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 2* (2004).

- e) víceslovná (sdružená) pojmenování (např. *mobilní telefon, daň z přidané hodnoty*);
- f) frazémy (např. *být mimo mísu*).

2. Neologismy z hlediska funkčního

- jednotky, jejichž užití se mění a přehodnocuje se i jejich původní příznakovost;
- lexikální jednotky, které přestaly být používány, ale jejich užívání se časem obnovuje;
- dále sem mohou patřit okazionalizmy³, individualismy, módní neologismy, dobová slova aj.

Neologismy z hlediska struktury dělí i Zíková (2001, s. 81–89) v článku *Substantivní neologismy a jejich parasystémový charakter* podobným způsobem jako Martincová. Kromě toho Zíková vyděluje další hledisko neologismů, a to dle onomaziologické funkce. Neologismy v této kategorii vyčleňuje na denotativní (zcela nová pojmenování) a transnominativní (nová pojmenování pro již existující). Martincová (2017) také dodává, že pokud se přistupuje k neologismům z hlediska onomaziologického (od obsahu k formě), jde o nová pojmenování. Nahlíží-li se na ně z hlediska sémaziologického (od formy k významu), jedná se o nová slova či nové výrazy.

1.2 Internacionalismus

Slovník cizích slov (dále jen SCS) (Klimeš, 2010, s. 314) vyčleňuje pro pojem internacionalismus tři definice. Podle něho se jedná za prvé o *mezinárodnost*, následně popisuje internacionalismus jako *směr usilující o mezinárodní řešení otázek sociálních, hospodářských právních aj.*, nakonec jde o *nadnárodní slovo (obvykle z latinského nebo řeckého původu) nebo z nějakého nadnárodního okruhu přejaté slovo (např. z angličtiny, francouzštiny) společné jazykům většiny kulturních národů*. Jako příklad je zde uveden *doktor* pocházející z latiny nebo *fotbal*, mající původ v angličtině. První dvě definice jsou shodné se SSJČ, který se navíc zmiňuje o internacionalismu proletářském

---

³ *Pojmenování, slovo vznikající příležitostně v procesu tvoření textu zpravidla pro jedno konkrétní použití podmíněné kontextem* (Martincová, 2017).

či vysvětluje přídavné jméno internacionalistický. V PSJČ se najde kromě varianty internacionalismus také internacionalism, tedy starší, řidší varianta.

Martincová (2017) má pro tento pojem dvě definice. První říká, že internacionalismus je z *hlediska slovní zásoby současných jazyků slovo, výraz (též frazeologický) vyskytující se paralelně ve více jazycích (nepříbuzných nebo ne blízce příbuzných) určitého jazykového, kulturního areálu*. I přesto mají taková slova shodnost v morfologii, stylistice, mohou si být blízká graficky a také se vyslovovat stejně. Druhé vysvětlení pojmu je bráno z širšího pohledu – *mezinárodní jazykový prvek různého stupně složitosti, mající formálně a sémanticky blízké ekvivalenty ve více jazycích*.

Internationalismy jsou slova, pocházejí především z klasických jazyků, tedy z latiny a řečtiny. Původ se najde ale i v jiných jazycích, jako například ve francouzštině, v italštině či u afrických a asijských jazyků. V současné době je klíčovým zdrojem pro internacionalismy ale především angličtina. Ať už je pramenem internacionalismů ten či onen jazyk, hojně zastoupení mají v oblasti sportu, dále to mohou být výrazy hornin a nerostů, fyzikálních jednotek či chemických prvků (Martincová, 2017). Mnoho internacionalismů se nalezne v dnešní době i v oblasti výpočetní techniky (např. *internet, software, notebook*). Hojně používaná slova *káva* a *alkohol* mají původ v arabštině a většina slov spadající do hudební terminologie nebo do oblasti umění jsou původem z italštiny (Svobodová, 2007, s. 8). S tvořením internacionalismů souvisí i pojem *opakovaná internacionalizace*. Jedná se o jakýsi proces, při kterém se daný internacionalismus po určité době vrací do jazyka, ale prostřednictvím jiného než dříve. Je tudíž pochopitelné, že tímto procesem nabyly daný internacionalismus určitých změn, ať už z hlediska lexému, tak i významu a formy nebo mohlo dojít k obměně variantní podoby (např. slovo *totalitární* ke slovu *totalitní*.) (Martincová, 2017).

Svobodová (2007, s. 8) zmiňuje pojem *civilizační internacionalismy*, mezi které řadí běžně užívané lexikální jednotky (např. slovo *hobby*). Dobrými ukazateli, že se bude jednat o internacionalismus, mohou být prefixy a prefixoidy *de-*, *hyper-*, *maxi-*, *mini-*, *sub-*, nebo sufixy a sufixoidy jako *-ismus*, *-ista* či *-log*.

1.3 Přejímka/výpůjčka

Přejímka neboli výpůjčka je podle Nekuly (2017) *výsledek jazykového kontaktu dvou nebo více jazyků*. Důležitou úlohu zde představuje adaptace čili přizpůsobení daného přejatého slova jinému jazyku. Přejaté slovo se vždy dostane z výchozího, zdrojového jazyka do jazyka replikujícího, tj. cílového, přijímacího. Při tomto procesu dochází k *replikám jazykového materiálu nebo jazykových vzorů modelového jazyka*.

Pojem *replika materiálu* označuje fonetické, fonologické, grafematické, morfematické a nejrozšířenější lexikální výpůjčky. Lexikální výpůjčky mají i své anglické označení (*loanword* či německé pojmenování *Lehnwort*) a mohou se dále dělit na přímé výpůjčky⁴, výpůjčky s využitím afixů⁵ a na deriváty. V češtině jsou označovány jako přejímky nebo slova přejatá. Za *repliku vzorů* se považuje přenesení daného slova z jednoho jazyka do druhého.

Newerkla (2004, s. 17) rozlišuje mezi slovem přejatým a slovem cizím. Mezi těmito pojmy shledává nejednoznačné rozlišení. Podle něho je obtížné určit, zda daný výraz vykazuje již známky přizpůsobení, nebo působí nadále jako cizí. Jak slova přejatá, tak i slova cizí budou vždy tíhnout ke svému jazyku, ve kterém vznikla, než aby se podrobila jazyku příjemce. Ve svém slovníku *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch: Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen* (2011) srovnává dále definice těchto pojmů od Theodora Lewandowskiho, Gerharda Wahriga a také čerpá z Brockhausovy encyklopedie. Lewandowski pokládá slovo přejaté (německy *Lehnwort*) za slovo zdomácnělé a přizpůsobené jazyku, do kterého bylo přejato. Cizí slovo (německy *Fremdwort*) vykládá jako přenesené slovo z jiného jazyka, které se nepřizpůsobí přijímanému jazyku a zachová si nadále svou stavbu. Podobné definice má i Wahrig, zato v Brockhausově encyklopedii se najdou podrobnější definice. Brockhaus vysvětluje slovo přejaté jako slovo, které bylo převzato z cizího jazyka a přizpůsobilo se přijímanému jazyku ve fonetice, morfologii a ortografii. Následně cizí slovo je podle něho přenesené slovo z cizího jazyka, které se nepřizpůsobilo přijímanému jazyku v pravopise, ve výslovnosti ani ve skloňování. Rozdíl mezi slovem přejatým a slovem cizím je tedy značný a dle Newerkly musela být všechna přejatá slova původně slovy cizími.

---

⁴ Nekula (2017) uvádí pro příklad anglické slovo *goal*, které se adaptovalo do češtiny jako *gól*.

⁵ Nekula (2017) uvádí pro příklad německé slovo *Flasche*, které se adaptovalo do češtiny jako *flaška*, či německé slovo *Knödel*, česky *knedlík*.

Každá výpůjčka či přejímka⁶ pochází z určitého jazyka tzn., že má svůj původ v konkrétním jazyce. Důležitým znakem pro etymologii přejatého slova je modelový jazyk, tedy jazyk, ze kterého bylo slovo přejato. Cesta přejímání není vždy jednoznačná a nefunguje jen konkrétně z jednoho jazyka do druhého. V dnešní době lze pokládat za nejpočetnější skupinu, která nejvíce obohacuje češtinu, anglicismy. Jelikož je angličtina zcela odlišným jazykem od češtiny, bývají přejaté anglické výrazy počesťovány. Mezi další skupiny přejatých slov lze jmenovat např. germanismy, bohemismy, latinismy, romanismy, italianismy, romanismy, slovakismy, hebraismy (Nekula, 2017). Svobodová (2007) vyčleňuje i tzv. exotismy, mezi které řadí přejatá slova původně z asijských, afrických a amerických jazyků. Zajímavostí jsou i evropeismy. Jedná se o výrazy mající často základ v latině či řečtině, ale rozšířené jiným evropským jazykem.

Nekula (2017) se zabývá rozdílem mezi výpůjčkou a slovem cizím. Výpůjčkou lze označit výraz, který se plně přizpůsobil češtině a nepokládá se již za cizí slovo. Zejména se jedná o staré výpůjčky. Naopak nové výpůjčky jsou pocíťovány právě jako slova cizí, nepřizpůsobená češtině. Zmiňované rozlišení není tak jasné. Existují výrazy, které jsou v češtině adaptované, přesto pocíťované jako cizí, nebo naopak neadaptované výrazy nepocíťující se za cizí. Není tedy přesně stanovené pravidlo, podle kterého by se rozdíl dal určit. Především záleží na daném jedinci, jak daný výraz pocíťuje. Z tohoto důvodu bývá u některých nově přejatých cizích slov problematická výslovnost. Většina z nich se přizpůsobí výslovnosti i pravopisně slovům domácím, ale existují výjimky (Svobodová, 2007, s. 31). *Internetová jazyková příručka* (dále jen IJP) uvádí, že u přejatých slov dochází k častému kolísání samohláskových délek. Jde jen proto stěží stanovit obecná pravidla pro správné užívání. Kromě tohoto problému dochází i ke kolísání znělosti. Nejproblematictější jsou zejména souhlásky *s/z* a *k/g* nebo asimilace souhlásek *d/t*⁷. Další problematickou skupinu představují hlásky *di*, *ti*, *ni* v češtině měkce vyslovované. Mluvčí nemusí považovat dané slovo za přejaté, a proto ho chybně vysloví podle pravidel domácí slovní zásoby.⁸ Nebo může nastat i opačný jev, kdy mluvčí považuje slovo chybně za cizí a vysloví ho tvrdě.

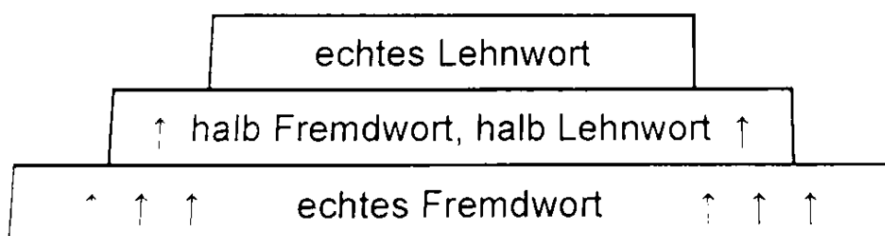
⁶ Svobodová (2007, s. 6) používá pojem přejímka, Nekula (2017) se zmiňuje o výpůjčkách.

⁷ Slovo *standardní* často vyslovováno [standartní] místo [standardní] (IJP).

⁸ Slovo *vanilka* vyslovované [vaňilka] místo [vanylka] (IJP).

1.1.3 Klasifikace přejímek/výpůjček

Autoři nahlíží na dělení přejatých slov z různých pohledů. Newerkla (2004, s. 17–18) uvádí ve své publikaci klasifikaci přejatých slov z pohledu Leonarda Bloomfielda. Bloomfield používá třístupňový model, ve kterém rozlišuje mezi přejatými slovy a slovy cizími (viz obrázek č. 1). Na prvním stupni jeho modelu se nachází *pravá cizí slova*, která popisuje jako slova zatím nemající v přijímaném jazyku své použití, tzn., že dosud nejsou adaptovaná. Prostřední stupeň tvoří *poloviční cizí slova a poloviční přejatá slova*. Nejvyšší stupeň zastupují *pravá přejatá slova*, integrovaná v přijímajícím jazyce. *Pravá přejatá slova* se od slov domácích nepoznají.

Obrázek č. 1. Stupňovitý model klasifikace přejatých slov. S. M. Newerkla (2011, s. 17)

Svobodová (2007, s. 26–28) rozděluje přejatá slova do třech velkých skupin dle stupně přizpůsobení:

1. Lexémy původní, neadaptované
  - a) slova a slovní spojení citová – jedná se o cizí jednoslovné či víceslovné výrazy, jejichž pravopis ani výslovnost se nezměnily (jednoslovné např. *barbecue*, *hobby*; víceslovné např. francouzské spojení *faux pas*, latinské spojení *de facto*, anglické spojení *fair play*);
  - b) okřídlená slova – běžně používané cizojazyčné nebo přeložené výroky a citáty (např. *veni, vidi, vici*).
2. Slova přejatá, v češtině adaptovaná
  - a) nové přejímky zachovávající si své základní rysy (pravopisné a výslovnostní), ale morfologicky přizpůsobené přijímanému jazyku (např. *hardware*);

- b) slova přizpůsobená, ale stále brána jako slova cizí (např. *terapie, brožura*);
- c) slova vyskytující se v dubletě (např. *jam – džem, marketing – marketink*);
- d) slova, která se zcela přizpůsobila a již nejsou pocíťována jako cizí (např. *celer, škola, muset*);
- e) slova hybridní tzn. spojení dvou jazyků, např. jeden komponent domácí a druhý přejatý (např. *elektroléčba, videopřehrávač*).

3. Kalky = doslovné překlady

- a) kalky slovotvorné – slova, která se utvořila s pomocí formantů či komponentů, jejich náhradou od slov cizích nebo vznikly překladem (např. *pode-psat, sub-scribere, unter-schreiben*);
- b) kalky víceslovné – jedná se o frazeologismy (např. *udělat něčemu konec – Ende machen*), slovesné vazby (např. *zabukovat/zaknihovat letenku – book air ticket*) nebo různá přívlastková spojení (např. *běžný účet – conto corrente*);
- c) kalky sémantické – slova získávající k původnímu významu další význam (např. slovo *myš*, znamenající původně hlodavce, se dnes běžně používá pro označení prostředku k ovládnutí počítače).

Přejatá slova podle stupně zdomácnění uvádí ve své publikaci Tölgyesi (2009, s. 9). Vyčleňuje čtyři skupiny výpůjček:

- 1. slova citová – výrazy z cizích jazyků používané v sociálním, kulturním a profesním okruhu;
- 2. slova přejatá – výrazy pocíťované mluvčím jako cizí;
- 3. slova přejatá – výrazy pocíťované za zcela domácí;
- 4. kalky – viz klasifikace Svobodové (2007, s. 27–28).

Nekula (2017) rozlišuje výpůjčky podle stylistických příznaků, které vyčleňuje do sedmi skupin:

- 1. výpůjčky spisovné (např. *džem, župan, kopírovat*);

2. výpůjčky odborné (vyskytující se především v latinských, francouzských, řeckých, německých a anglických odborných textech);
3. výpůjčky obecné (především z němčiny a angličtiny, dostávající se do slangu a argotu);
4. výpůjčky slangové (slova existující pouze v mluvené podobě, respektive ve fonetickém zápisu);
5. výpůjčky argotické (slova používaná společenskou spodinou);
6. výpůjčky archaické a knižní (v dnešní době již nepoužívané);
7. výpůjčky dialektické (používané mluvčími v pohraničních oblastech nebo tam, kde žijí obyvatelé více národností).

Je tedy zjevné, že se přejatá slova dají klasifikovat z různých hledisek a tudíž neexistuje pouze jedno členění, které by se vyskytovalo ve všech odborných publikacích.

1.4 Germanismus

Slovo germanismus definují odborné publikace obdobným způsobem: *Jazykový prvek přejatý do jiného jazyka z němčiny nebo podle němčiny v něm vytvořený.*⁹ Ve *Stručném etymologickém slovníku jazyka českého* (dále jen SESJČ) Holuba a Lyera (1978, s. 180) se nachází omezená definice: *Německý jazykový prvek přejatý do jiného jazyka.* Podle nich se germanismem rozumí pouze slovo pocházející přímo z němčiny. Nejpodrobnější vysvětlení germanismů podává Newerkla (2017): *Slova původem z němčiny, resp. z jejích vývojově ranějších podob, která byla přejata do češtiny a integrovala se do její slovní zásoby, nebo slova původem z jiných jazyků, která se do češtiny dostala prostřednictvím němčiny.* Lze tedy říct, že za germanismy se nepovažují pouze slova, která byla bezpodmínečně vytvořena v němčině, ale i slova, která se dostala do češtiny přes němčinu. Zajímavou definici germanismu uvádí PSJČ: *německá jazyková zvláštnost v neněmeckém jazyce, výraz nebo vazba vzniklá napodobením němčiny.*

---

⁹ Viz SSSJČ; Klimeš, 2010, s. 223.

Jelikož má čeština odlišný fonologický, morfologický i slovtvorný plán od němčiny, musí se přejaté germanismy přizpůsobit. Největší počet germanismů v češtině tvoří zejména podstatná jména (Newerkla, 2017). Neprašová (2013, s. 234–237) řadí mezi životná substantiva mužského rodu slova, která se graficky přizpůsobila, ale také slova, která si zachovala původní německý pravopis¹⁰. Jedná se o výrazy označující názvy osob a jejich charakteristiku (např. *fára*, z něm. *Fahrer*; *laufař*, z něm. *laufen*). Dále jsem lze zařadit životná maskulina, která pojmenovávají člověka podle zaměstnání (např. *kulturmeister*, z něm. *Kulturmeister*). Další kategorií jsou neživotná substantiva mužského rodu, mezi která patří abstrakta pojmenovávající názvy vlastností, dějů nebo stavů, slova odvozená a slova přejatá jako existující německá slova (např. *štamtyš*, z něm. *Stammtisch*). Poslední typ představují substantiva ženského rodu označující konkrétní přejímky a pojmenovávající věci, organizace nebo skupiny lidí (např. *koštovačka*, z něm. *kosten*). Řada germanismů se najde ale i mezi jinými slovními druhy. Integrovala se slovesa, přídavná jména či příslovce. Byla přejata i citoslovce, ale jen v malé míře (Newerkla, 2017).

---

¹⁰ Psána ale s malým počátečním písmenem než je v němčině zvykem (Neprašová, 2013).

2 Vývoj českého jazyka

Jazyk je nástroj sloužící k dorozumívání lidí ve společnosti. S vývojem společnosti se neustále rozvíjí a obměňují se i jeho základní složky, slovní zásoba, mluvnická stavba a stránka zvuková. Všechny změny souvisejí s potřebami dané společnosti. Běžně používané jazykové prvky se postupem času stávají starými a nahradí je prvky nové. Výjimečné není ani sblížení jazyků, ke kterému dochází v důsledku vzájemných vztahů nositelů odlišných řečí. Začne-li jeden jazyk ovlivňovat druhý, převezme od něho postupem času již zmíněné jednotlivé prvky. V některých případech nemusí být změny až tak patrné. Největší skupinu prvků přejatých z cizích jazyků, jichž se nalezne v každé řeči poměrně mnoho, představují slova přejatá (Cuřín et al., 1971, s. 10–14).

Čeština, patřící k jazykům slovanským, je známá od 9. století n. l.¹¹ Od té doby si prošla řadou změn (Havránek a Jedlička, 2002). Prvním vývojovým stádiem češtiny byla *pračeština*. Jedná se o období mezi koncem 10. a asi polovinou 12. století. Již v tomto období pronikala do *pračeštiny* slova prostřednictvím němčiny (např. *mnich*, *papež*) nebo se jednalo o slova německého původu (např. *Vánoce*, *cihla*, *mlýn*, *král*) (Šlosar, 2017). Další období následující po *pračeštině* se nazývá *raná stará čeština*, někdy nazývané také jako *doba přípravná*. *Raná stará čeština* se datuje do konce 13. století, tedy do vzniku prvních českých literárních textů (Šlosar a Pleskalová, 2017). Od třicátých let 13. století nastává tzv. *období vrcholného feudalismu*, rozvíjí se domácí i cizí kolonizace, zakládají se nová města osidlována především německými kolonisty (Cuřín et al., 1971, s. 103). To mělo značný vliv na slovní zásobu. Pronikla k nám slova německého původu jako *oř*, *turnaj*, *rytíř*, *říše*, *šlechta*, *rychtář* atd. Ke slověmu původu latinského nebo řeckého, ale zprostředkovaným němčinou, lze do tohoto období zařadit *faru*, *kalich*, *klášter* nebo *žalm*. Německého původu je i dnes běžně užívané slovo *hřbitov* (Šlosar a Pleskalová, 2017). Německý vliv se začal šířit za vlády Přemyslovců, nejvíce za krále Václava II. Projevil se v přejímání způsobu života, včetně poněmčování jmen. Vedle latiny začala být v kultuře uplatňována i němčina. Čeština přijala řadu nových německých slov, která sloužila pro pojmenování institucí, pro řemeslnou výrobu i pro společenský život. Německému vlivu podlehl i hospodářství a politika (Cuřín, 1985, s. 25).

Významným obdobím pro vývoj češtiny se stalo 15. století, *doba husitská*. Značný vliv na rozmach češtiny měl Jan Hus. Došlo ke sblížení spisovného jazyka s jazykem

---

¹¹ Komárek (2012, s. 16) zmiňuje již od 8. – 9. století.

lidovým. Následující *humanistické období*, vstřícné k přejímání cizích slov různého původu, se datuje mezi 16. a počátkem 17. století. Kromě latinských a románských přejímek byla čeština obohacována i přejímkami německými. Do běžně mluvené češtiny pronikly německé výrazy i celé frazeologismy (např. *handlovati, gruntovní, kelner, koštovati*). Časté byly přejímky z oblasti hornické a řemeslnické (např. *šichtmistr, havíř, hoblík*) (Komárek, 2012, s. 29).

17. – 18. století, tedy *doba baroka* nebo také *období pobělohorské*¹², nebylo pro spisovnou češtinu zrovna přívětivým. Došlo k redukci spisovné češtiny (Šlosar a Kosek, 2017). To ovlivnila literatura propagační určená především pro lid, jejíž jazyk se sblížil s jazykem lidovým. Do češtiny se dostávaly nové německé vlivy, jak to dokládají různé smlouvy, české dekrety nebo městské zápisy z 18. století. I přesto se lidový jazyk germanizaci bránil, ale stále se v lidové slovesnosti uplatňoval (Cuřín et al., 1971, s. 116). Řeči mateřské se věnoval také český jazykovědec Jan Amos Komenský, který prožil svůj život z větší části v *období pobělohorském*, ale jeho názory na jazyk a styl spadají do předchozí *humanistické doby*. Komenský se o češtinu, zvláště o slovní zásobu jazyka, velmi zajímal a stál si za názorem, že *čeština je schopna vyjádřit cokoliv*. Varoval před přehnaným přejímáním cizích slov, jež dle něho ve velké míře přejímali hlavně Francouzi. Pokud by v roce 1656 v Lešně nedošlo k požáru a Komenský by nepřišel o svůj cenný materiál, zřejmě by vzniknul jeho slovník *Thesaurus linguae bohemicae*, významný pro český jazyk (Cuřín, 1985, s. 46–47).

Lepší výhledy pro český jazyk přinesla *doba obrozenecká*, datována od konce 18. století do čtyřicátých let 19. století. Důležitým zlomem se stalo zrušení nevolnictví (1781). České venkovské obyvatelstvo začalo přicházet do poněmčených měst za prací, města se počešťovala a česká buržoazie bojovala proti germanizaci a proti buržoazii německé. Na spisovný jazyk bylo nahlíženo jako na jazyk celého národa. Na místě bylo třeba jazyk obohatit novou slovní zásobou a stanovit mluvnické zákonitosti (Cuřín et al., 1971, s. 120).

Český jazyk se nadále rozvíjel po celá další staletí. Bylo potřeba vytvářet i nové odborné názvy. Po obrození probíhalo nové tvoření názvů často pod cizím vlivem, zvláště německým (Cuřín et al., 1971, s. 128). Největší nárůst odborných termínů vznikl v šedesátých až devadesátých letech 19. století. Pod německým vlivem se nejvíce utvářelo názvosloví technické a obchodní (např. *obnos* z německého *Beitrag*,

---

¹² Nazýváno v důsledku bitvy na Bílé hoře, tj. rok 1620 (Komárek 2012, s. 32).

žárovka podle *Glühlampe*, *vypínač* podle *Ausschalter*). Dělo se tak z dvojího důvodu. Němčina měla vysoké postavení na úradech, v měšťanské společnosti i ve společenském životě. Byla pokládána za jazyk státní a společensky nadřazený. Druhým důvodem pro tvoření tohoto názvosloví byl rozmach kapitalistického podnikání v Německu, jež ovlivňoval kapitál český (Cuřín, 1985, s. 100–101). Odborná terminologie se dotvářela i v pozdějších letech. Spisovnému jazyku byly vytýkány jazykové změny považované spíše za jazykové chyby. Někteří odborníci se obávali cizích slov, zejména tzv. *skrytých germanismů*. Pod pojmem *skrytý* byl myšlen doslovný překlad frází nebo jednotlivých slov. Jednalo se např. o slova *představení* = *Vorstellung*, *přednáška* = *Vortrag*, *přemíra* = *Übermass*. Pro češtinu se stal deformující i německý fašismus, během kterého bylo zakázáno mluvit ve školách o české literatuře, nebo se nesměly překládat německé termíny. V mluveném jazyce se objevila další nová německá slova, jako *ajntopf* (*Eintopf* = jídlo z jednoho hrnce), *kenkarta* (*Kennkarte* = osobní průkaz), české slovo *pracák* = pracovní úřad atd. (Cuřín, 1985, s. 117–119).

Až po roce 1945 přestala být čeština ovlivňována němčinou. Po pádu komunistického režimu (1989) začaly do češtiny pronikat především přejímky z angličtiny (např. *internet*, *homepage*, *resetovat*, *jsem ready*). V dnešní době se slova přejatá pokládají za důležitou složku ve slovní zásobě a mají významný charakter (Komárek, 2012, s. 55–59).

3 Purismus českého jazyka

Slovo purismus definují odborné publikace obdobným způsobem. Nejstručnější definici uvádí Holub a Lyer (1978, s. 406): *snaha o čistotu jazyka*. K tomu dodávají, že purismus pochází z latinského *purus*, v překladu znamenající čistý. Jde tedy o termín, který odmítá cizí slova, zvláště germanismy, a cizí vlivy, a snaží se udržet čistotu jazyka. Některé slovníky (SSJČ; PSJČ; SCS, Klimeš, 2010) uvádějí purismus také jako směr ve výtvarném umění, který si žádá jednoduchost a odmítá veškeré dekorace či se může jednat o směr v památkářství zachovávající si svůj původní styl. Lze tedy říct, že se ve všech směrech jedná o zachování jednoduchosti a původnosti.

Důležité je také objasnit rozdíl mezi purismem a brusičstvím. Brusičství oproti purismu nevychází z potřeb spisovného jazyka, vnucuje jazyku normu lidovou, uměle vytvořenou, nebo ze starších období, a obhájí vady kodifikace. I přesto se tyto dva pojmy často od sebe nerozlišují. Důvod je prostý. Brusiči přijímají hlediska puristická a purismus je uplatňován v praxi brusičů. Není tedy výjimkou používaný termín *brusičský purismus*. Péče o spisovný jazyk a jazykovou správnost byla a je nadále potřebná. S pomocí purismu se eliminuje přemíra cizích jazykových prvků, které oslabují mateřský jazyk (Hausenblas, 1951, s. 41–45). Oproti Hausenblasovi např. František Cuřín používá pouze termín brusičství (1971, s. 129).

3.1 Purismus od dob husitských po dobu předobrozeneckou

Snahu o očistu českého jazyka od slov cizích, zvláště německých, měl již Jan Hus. Jeho puristické zásahy, tehdy zcela něco nového, souvisejí s odporem k německým obyvatelům země. Hus dbal o nahrazování germanismů českými slovy. Doporučoval např. vyměnit německé slovo *hantuch*¹³ za slovo *ubrus*, jehož původní forma byla *obrus* (jednalo se o lněnou látku zdobenou třásněmi). Dnes se slovo běžně používá jako *ubrus*. Dále doporučoval místo slova *šorc* slovo *zástěrka*. Zdrobnělina stejně jako základové slovo *zástěra* je využíváno dodnes. Husovi se také nelíbilo používání slova *knedlík*. I když by se mohlo toto slovo jevit jako původem české, opak je pravdou. Jedná se o výpůjčku z rakouského a bavorského dialektu.¹⁴ Z tohoto důvodu Hus žádal o nahrazení slovem *šiška*, které mělo původní význam *šišťice* u jehličnatých stromů.

¹³ Z německého *das Handtuch* (Německo-český, česko-německý praktický slovník, 2006, s. 155).

¹⁴ Pocházející ze slova *der Knödel* (Pleskalová, et al., 2007, s. 542).

Zamítal také používání slova *pancier*.¹⁵ Požadoval ho nahradit slovem *kruněř*. I přes náhradu si zde Hus příliš nepomohl. *Kruněř* je totiž slovo cizího původu, pravděpodobně německého. Zřejmě pochází ze starohornoněmeckého *brunna*, tedy *brnění* (Pleskalová, et al., 2007, s. 542). Proti Němcům nezbrojil pouze samotný Hus, ale stejný postoj přijalo husitství vůbec.

Zastáncem a obhájcem českého jazyka za humanismu byl Jan Blahoslav. Podobně jako Hus varoval před mnohými germanismy. Blahoslav si stál za užíváním slov *vlastních a pěkných* v domácím jazyce. I přes veškeré úsilí bylo pro něho náročné, vzhledem k blízkému vztahu Čechů s Němci, aby z jazyka vymýtil veškeré germanismy. Blahoslav chtěl, aby byla čeština dokonalá. Oproti tomu co již bylo řečeno, by se mohlo zdát překvapující, že se k cizím slovům nestavěl úplně kriticky. Podle něho se užívat cizí slova mohla, ale jen v případě pomoci češtině tzn., tam kde by čeština postrádala vhodný význam pro dané slovo. Dalo by se říct, že si Blahoslav často protiřečil. Na jednu stranu odsuzoval archaismy, které Hus ponechával, na stranu druhou ho mrzelo zanikání starých slov a tvarů (Cuřín, 1985, s. 40–45).

V období baroka (17. – 18. století) byla stále patrná snaha oprostit češtinu od germanismů. Puristé se zaměřovali také na řeckolatinské termíny, které nahrazovali často až směšnými neologismy, kterými jazyku spíše škodili (*učna* místo *škola*, *ohybatelka* místo *deklinace*, *dovtívilka* místo *metonymie* aj.) Jazykové prohřešky vznikaly u barokních autorů z nedostatečných znalostí jazykových pravidel a z důvodu malého citu pro jazyk (Jelínek a Krčmová, 2017).

Purista Jan Václav Pohl se snažil nahrazovat germanismy za neologické výrazy. Za německou složeninu *Strohsack*¹⁶, která se v češtině adaptovala jako *strožok*, vymyslel Pohl nevhodnou složeninu *slamotrus*. Slovo se skládalo ze *slámy* a z *trusu* (*trus* zde ve smyslu *trousit*). Složenina se pochopitelně neujala (Pleskalová, et al., 2007, s. 543).

Mohlo by se konstatovat, že na puristické zásahy od dob husitských po dobu předobrozeneckou lze nahlížet dvěma úhly pohledu. Jako pozitivum se vidí lidé, kteří v té době měli snahu českému jazyku pomoci a dělali vše pro to, co bylo v jejich silách. Na druhou stranu může vzejít otázka, zda bylo např. Pohlovo snažení a novotaření pro češtinu prospěšné.

---

¹⁵ Z německého *der Panzer* (= *panciř*, *brnění*) (Německo-český, česko-německý praktický slovník, 2006, s. 247).

¹⁶ *der Strohsack* = *slamník* (Německo-český, česko-německý praktický slovník, 2006, s. 743).

3.2 Purismus v době národního obrození

Český jazyk před obrozením byl neuspořádaný. Puristé ve snaze mu pomoci vytvářeli mnoho nesystémových neologismů, které se ve větší míře neukotvily. Byla potřeba jazyk sjednotit, obohatit a především upevnit. Záchranu přineslo tzv. národní obrození (Pleskalová, et al., 2007, s. 544).

Puristické zásahy, probíhající v době obrození, vedly nadále nejen k nahrazování výpůjček z němčiny, ale také výpůjček řeckolatinských. V první polovině 19. století vzniklo tolik nových termínů, které by posloužily pro vytvoření obsáhlého slovníku. Je ale pravdou, že se do moderního spisovného slovníku dostalo jen nepatrné množství těchto slov. Většina byla užívána jen v úzu jednotlivých autorů. Nové termíny se tvořily převážně napodobováním slov řeckých, latinských nebo německých. Za chybu, která by porušovala jazykovou čistotu, nebyly považovány ani kalky. Kalky představovaly skupinu slov, jež češtinu obohacují a povyšují ji na schopný a samostatný jazyk. S pomocí kalků čeština přejala řadu složenin končících např. na *-pis* (*zeměpis*, *cestopis*), *-sloví* (*tvarosloví*, *dušesloví*), *-zkum* (*přírodozkum*), *-zpyt* (*slovozpyt*). Utváření složenin probíhalo především podle německé předlohy (např. *cizomluvný* z německého *fremdsprachlich*, *vlastnoruční* z *eigenhändig*). Vděčná může být čeština také polštině, od které převzala slova jako *záměr*, *výraz*, *povšechný*, nebo i ruštině za slova *záliv*, *slovesnost*, *obrazný* atd.

Puristické snahy v době národního obrození téměř vůbec nezastával Josef Dobrovský. Nelíbilo se mu tvoření nových slov, napodobování termínů německých a dokonce odmítal i novotvary, které v žádném ohledu neporušovala pravidla. Místo tvoření nových slov doporučoval překládat cizí slova, přejímat slova ze slovanských jazyků (především z ruštiny a polštiny), vrátit se ke slovům již zapomenutým nebo čerpat z nářečí. Dobrovský zpočátku nevěřil ani v obnovu českého národa a jeho jazyka, ve své činnosti postupoval opatrně a s rozvahou (Cuřín, 1985, s. 77). Je přiřazován k první generaci obrozenců, která pocházela z dvojjazyčného nebo pouze z německého prostředí. Tato generace psala svá díla pouze německy a latinsky. Tak činil i Dobrovský (Štěpán, 2004). Dobrovský všechny své novoty v pravopise podával pouze jako návrhy. Později se ukázala hodnota těchto návrhů tím, že byly zavedeny do škol a do literatury (Cuřín, 1985 s. 76–78).

Druhá generace obrozenců pocházela již z jednojazyčného českého prostředí. Oproti Dobrovskému si uvědomovali potřebu vědy, pro kterou bylo třeba vytvořit

českou terminologií. Hlavním představitelem této generace se stal Josef Jungmann, věřící v obnovu českého jazyka i národa (Štěpán, 2004, s. 13). V počátcích Jungmannovy generace probíhal purismus hlavně proti slovům německým. Bez úhon nezůstala ani slova z jiných jazyků nebo ze starších dob. Jungmannův puristický postoj se ale postupem času začal ztrácet. Bylo pro něj důležité, aby běžně mluvený jazyk nepronikal do jazyka písemného. Písemný jazyk má zůstat závazný a jednotný. Jeho názory byly z větší části kladně přijímány, ale našli se i odpůrci. Jungmann vytýkal často autorům jejich překlady. Nelíbil se mu např. překlad německé věty od Josefa Lindy, který větu *Das Kind hat ein wenig längere Haare bekommen*, přeložil jako *dítě popovlasatělo*. Podle Lindy byla čeština výjimečná tím, že dokázala vyjádřit třeba jen jedním slovem to, co němčina vyjádřila několika slovy (Cuřín 1985, s. 87–89).

Během národního obrození docházelo především k vytváření nového názvosloví. Jazykovědci viděli vzor pro český jazyk v jazyce humanistickém. V první polovině 19. století lze na purismus pohlížet kladně. Oproti předchozím obdobím přinesl češtině užitek v obohacení slovní zásoby a v dalších výrazových možnostech (Pleskalová, et al., 2007, s. 545).

3.3 Purismus ve druhé polovině 19. století po současnost

Ve druhé polovině 19. století nabýval purismus na své intenzitě. Bylo to dáno hojným přejímáním cizích slov, zvláště německých. Puristé chtěli cizí vlivy dostat z českého jazyka pryč, ale ne vždy tak činili správně. Všichni nebyli dostatečně kvalifikováni a často se stávalo, že nesprávné jazykové prvky pouze odhadovali. Jiní puristé zase viděli vzor pro češtinu pouze v humanistickém jazyce, a co se v něm nenašlo, bylo ihned bráno jako nesprávné. S puristy často nesouhlasili ani spisovatelé a mnozí odborníci (Cuřín et al., 1971, s. 129). I přesto se jim podařilo některé germanismy z jazyka odstranit. Vyhledávali zejména ve spisovném jazyce cizí slova, fráze, vazby aj. Doporučovali např. za slovní spojení *pracovati na knize* (německy *auf dem Buch*), použít spojení *pracovati o knize*. Nezajímali se ani o stylistické rozlišení. Např. spojení *mít smůlu* považovali za variantu hovorovou, kdežto spojení *nemít štěstí* za variantu spisovnou (Komárek, 2012, s. 46–47).

Postupem času začaly vycházet puristické příručky a další brusy. Nejvýznamnějším se stal *Brus jazyka českého*, vydaný poprvé v roce 1877 *Maticí českou*. V brusech se dbalo na správnost jazykových prostředků. Podezřelý jazykový

prvek musel být nahrazen jiným do počátku 17. století a nesměl být podobný německému. Pokud se tak stalo, bylo doporučeno najít prostředek z jiného období, ale bez pochybností. Používali se také prostředky z obecné mluvy, konkrétně z moravských a slovenských nářečí. Nevyhovující byly i německé frazémy. Dále docházelo ke změnám i u běžných výrazových prostředků z důvodu totožnosti v němčině. Změna se týkala např. otázky *Jak si stár?*, něm. *Wie alt bist du?*, nahrazením *Kolik je ti let?* Problém viděli ve slovese *bát se*, které podle brusičů přejalo vazbu *před kým, čím* (*vor jemandem, vor etwas furchten*) a mělo by se používat s původní vazbou druhého pádu, tzn. *bát se koho, čeho*. Puristé všechny své zásahy mínili dobře, ale kolikrát přinesly spíše škodu než užitek (Jelínek a Krčmová, 2017).

Probíhaly nejen puristické zásahy v jazyce českém, ale překvapivě také v jazyce německém. Purismus německý se snažil vymýtit především galicismy¹⁷ a do značné míry ovlivnil purismus český (Pleskalová, et al., 2007, s. 547).

Více jistoty přinesl českému jazyku Jan Gebauer. Češtině dal pevný základ v hláskosloví i tvarosloví. V roce 1902 vyšla první Pravidla, nazvaná *Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví*, obsahující Gebauerovu předmluvu. S brusy častokrát nesouhlasil v jejich návrzích, a proto se jimi neřídil. Jeho zásluhou puristické zásahy na chvíli ustaly (Cuřín, 1985, s. 107).

První světová válka (1914–1918) opět přinesla puristický zájem (Komárek, 2012, s. 49). Významným se stal časopis *Naše řeč* (poprvé v roce 1917), u kterého se zpočátku purismus také projevil. Časopis měl za úkol starat se o mateřský jazyk. Další cíle vyslovil v prvním čísle: *Velká, mimořádná doba naše volá po očištění: po očištění vnější a vnitřní, po návratu k přirozenosti a svéráznosti, k nezkaleným pramenům původním, po samobytnosti vědění a umění – volá hlasem daleko slyšitelným po neporušeném prostředku vyjadřovacím, po čistém vytríbeném jazyku*. Členové *Naší řeči* si byli vědomi ne vždy dokonalých a správných novot zavedených puristy. V pozdějších letech se začali v pohledech na jazykovou správnost značně rozlišovat. Pozdější redaktor *Naší řeči*, Václav Ertl, patřil k těm, kterým se brusičské zásahy nelíbily. Na obranu proti brusičství se často přikláněl k historii jazyka a k dokladům od starých spisovatelů. S Ertlovými názory souhlasila většina odborníků. Patřil k nim např. Jiří Haller, Ertlův nástupce (Cuřín, 1985, s. 113–115). Za jeho vedení se *Naše řeč* do jisté míry změnila. Haller měl potřebu chránit češtinu před germanismy, proto se časopis

---

¹⁷ *Jazykový prvek přejatý do jiného jazyka z francouzštiny nebo podle francouzštiny v něm vytvořený* (Klimeš, 2010, s. 214).

řídil puristickými zákazy a příkazy a na řadě z nich se sám podílel. Purismus *Naší řeči* budil u uživatelů spisovného jazyka odpor. Východisko pro spisovný jazyk našel *Pražský lingvistický kroužek*, jazykovědci jako V. Mathesius, B. Havránek, J. Mukařovský aj., vystupující proti purismu. *Pražský lingvistický kroužek*, někdy nazýván také jako *Pražská škola*, nastolil, místo puristických principů, kulturu spisovného jazyka.

Během druhé světové války byl purismus pozorován zejména v odborných knihách. Dnes již puristické zásahy neprobíhají, ale zůstaly určitě v povědomí uživatelů, zvláště těch starších. V současném spisovném jazyce není otázka čistoty jazyka nikterak rozhodující. Autoři dnešních slovníků neprovádí žádné zásahy proti novým slovům, jak to bylo dříve zvykem. Spíše pouze informují o místech, kde se nová slova začala používat (Jelínek a Krěmová, 2017). Pomocnou ruku jim poskytuje např. *Český národní korpus*, založený v roce 1994. *Český národní korpus* poskytuje uživatelům přístup ke korpusům¹⁸ přes webové rozhraní, zpřístupňuje data pro výzkumné účely nebo např. rozvíjí korpusovou lingvistiku (Čermák, 2017).

---

¹⁸ *Rozsáhlý soubor autentický textů (psaných nebo mluvených) převedených do elektronické podoby v jednom formátu tak, aby v něm bylo možné jednoduše vyhledávat jazykové jevy (zejména slova a slovní spojení)* (Čermák, 2017).

Praktická část

4 Ignát Herrmann a jeho dílo *Otec Kondelík a ženich Vejvara*

V této kapitole bude stručně popsán život českého spisovatele Ignáta Herrmanna a jmenována některá jeho díla. Poté bude následovat představení Herrmannova díla *Otec Kondelík a ženich Vejvara*, které je pro tuto práci klíčové a v následující kapitole poslouží pro lexikální analýzu germanismů.

4.1. Život Ignáta Herrmanna

Český novinář, povídkář, romanopisec a autor zábavné četby, Ignát Herrmann, se narodil 12. srpna 1854 v Horním Mlýně u Chotěboře a zemřel 8. července 1935 v Řevnici u Prahy. Po absolvování základní školy v Hradci Králové začal studovat střední školu, které po prvním roce zanechal a odešel se vyučit kupeckým mistrem do Prahy. V Praze již studoval práva jeho bratr, díky němuž poznával svět beletristů a novinářů. Jeho literární začátky jsou spjaty s časopisy a novinami, ve kterých zveřejňoval své povídky. První povídku publikoval v *Humoristických listech* v roce 1873. Tentýž rok byl zaměstnán v Ottově nakladatelství, jehož vlastníkem byl J. Otta, manžel jeho sestřence (Homolová, Otruba a Pešata, 1982, s. 92–93). S Ottovou pomocí se snažil energicky samouk Herrmann proniknout do literatury. V nakladatelství zpočátku působil jako administrátor. O tři roky později se stal redaktorem humoristického časopisu *Paleček*. Jako redaktor působil i v dalším humoristickém časopise *Švanda dudák*, založeném v roce 1882. Ve *Švandovi dudákovi* se v hojné míře objevovaly jeho prózy. Uplatnil se také v *Národních listech*, zpočátku jako zaměstnanec v inzertním oddělení, později jako člen redakce (Forst et al., 1993, s. 158–159). Pod pseudonymem *Ypsilon* publikoval své povídky a fejetony do nedělních příloh *Národních listů*. Pro psaní další zábavné beletrie mu stačila radost a vědomí, že doma sklízí úspěchy za své humoristické práce překládané v cizině. Herrmann vnímal zábavnou beletrii jako nástroj k odreagování a odpočinku pro čtenáře (Homolová, Otruba a Pešata, 1982, s. 93).

Mezi jeho díla patří např. *Z chudého kalamáře* (1880), sebrané prózy nazvané *Pražské figurky* (1884), sebrané fejetony *Z pražských zákoutí* (1889), vrchol jeho umělecké tvorby *U snědeného krámu* (1890), dále *Ženitba páně Karafiátova a jiné povídky staromládenecké* (1911), *Vdavky Nanyňky Kulichovy* (1918), *Z povídek*

nedělního kronikáře (1920), *Artur a Leontýna* (1921), posmrtně vydané dílo *Na čerstvém vzduchu* (1939) a mnoho dalších (Forst et al., 1993, s. 160–161).

4.2 Otec Kondelík a Ženich Vejvara

Román *Otec Kondelík a Ženich Vejvara* (1898) líčí řadu příhod, které prožívá rodina úspěšného pražského živnostníka, malíře pokojů, otce Kondelíka (Forst et al., 1993, s. 160–161). Mistr Kondelík má dceru Pepinku, o kterou se uchází neobratný magistrální úředník František Vejvara. Kniha se skládá z několika kapitol. Každá kapitola tvoří určitý příběh, který je vždy postavený na tom, jak dostat pod Vejvarovým vedením Kondelíkovu rodinu ze stereotypu, což vede často k dobrodružstvím končících komicky (Homolová, Otruba a Pešata, 1982, s. 93). Herrmann vylíčil otce Kondelíka, hlavu rodiny, jako pohodlného a trochu samolibého člověka, který miluje dobré jídlo své manželky. Paní Kondelíková vždy ví, jak ho ve svízelných situacích uklidnit a přivést na jiné myšlenky (Hýsek, 1934, s. 87). Jejich dcera Pepička je zobrazena jako prostá dívka zaručující šťastný manželský život až do konce života. Právě sňatkem Pepičky a Vejvary román končí (Hýsek, 1934, s. 103).

Kniha nevyšla jako celek, tři příběhy byly otisknuty již v roce 1886 v *Národních listech*. V následujících letech pracoval Herrmann na dalších Kondelíkových a Vejvarových příbězích, které vycházely nejen v již zmiňovaných *Národních listech*, ale také ve *Švandovi Dudákovi* (Forst et al., 1993, s. 158–159). Román tedy vznikl z drobných Herrmannových povídek. To dokládá i podtitul románu: *drobné příběhy ze života spořádané pražské rodiny* (Hýsek, 1934, s. 79). Román se dočkal i zfilmování, které vzbudilo velké ohlasy a plnilo tehdy biografy (Hýsek, 1934, s. 111). Za Herrmannovu znalost Prahy a jeho použitý humor si získal román velkou popularitu, která ho přiměla k napsání druhého dílu Kondelíkovy rodiny (Forst et al., 1993, s. 160). Druhý díl s názvem *Tchán Kondelík a zeť Vejvara* končí narozením dítěte u Vejvarů a překvapivě i u Kondelíků (Homolová, Otruba a Pešata, 1982, s. 94).

5 Lexikální analýza germanismů

V této kapitole se budu zabývat germanismy, které jsem našla v díle Ignáta Herrmanna *Otec Kondelík a ženich Vejvara* (1974). Kniha o 339 stranách byla pro praktickou část mé práce hlavním zdrojem. V knize jsem našla 139 germanismů, nepočítaje ty, které se opakovaly. Nejvíce se opakujícím bylo slovo *tanec* ve všech možných variantách (např. *tančit, tancovat, taneční, tančíme, tanečnick*). Převážnou část germanismů představují substantiva (celkem 120), následují adjektiva (12) a v nejmenší míře verba (7). Vždy uvádím slovo jen jednou v jeho základním tvaru. Substantiva v nominativu singuláru, adjektiva v nominativu singuláru maskulina a verba v infinitivu, u nichž vid je ponechán v původním tvaru.

K excerpci germanismů jsem používala několik slovníků – SESJČ (Holub a Lyer, 1978), dále *Nový akademický slovník cizích slov* (dále jen NASCZ) (Kraus, 2005) a elektronické slovníky SSJČ, PSJČ a *Vokabulář webový* (dále jen VW). Vycházela jsem z definice germanismu, kterou uvádí Newerkla (2017) (viz výše v teoretické části v první kapitole). Občas jsem měla potíže určit, zda se opravdu jedná o germanismus či nikoliv. Kupříkladu mohu uvést slovo *sál*, které se dle SSJČ do češtiny nedostalo prostřednictvím němčiny, ale francouzštiny. PSJČ původ vůbec neuvádí, NASCZ naopak *sál* pokládá za slovo původem z němčiny (Kraus, 2005, s. 710), což se shoduje se SESJČ (Holub a Lyer, 1982, s. 430), který přímo uvádí, že slovo *sál* pochází z něm. *Saal*. V tomto případě jsem se přiklonila ke dvěma posledním výše zmiňovaným slovníkům. Při excerpci jsem vycházela zejména ze SESJČ (Holub a Lyer, 1982), který přímo uvádí slova, z nichž excerpovaný výraz vznikl. To se v jiných slovnících, které jsem používala, nevyskytuje.

Po excerpci germanismů s pomocí slovníků jsem se rozhodla, rozdělit je podle tří kritérií. První kritérium se bude týkat původu germanismů, tedy zda slovo má německý původ nebo je původu jiného. Následující druhé kritérium bude pojednávat o příznakovosti slov, tedy zda se jedná o slovo obecné, expresivní, hanlivé apod. Jako poslední třetí kritérium jsem zvolila rozřídění germanismů dle tematických oblastí.

5.1 Germanismy podle původu

V této části rozdělují germanismy podle jejich původu. Celkově uvádím osm kategorií. Nejvíce excerpovaných germanismů bylo původu německého (celkem 79), následovaly germanismy původu latinského (celkem 25), dále původu francouzského (celkem 17), původu řeckého (celkem 9), původu arabského (celkem 4), původu italského (celkem 4), původu indického (celkem 1) a poslední původu španělského (celkem 1). Germanismus *špendlík* se vyskytuje v tabulkách dvakrát. *Špendlík* jako druh slívy pochází z němčiny, ale ve významu spinadla je původem latinského.

Pro lepší přehlednost uvádím germanismy v tabulkách. Každá tabulka obsahuje tři sloupce. První sloupec tvoří excerpované germanismy. V případě adjektiv zmiňuji, od jakého substantiva dané slovo je. Pokud se jedná o deminutivum, uvádím jeho obecný výraz. Ve druhém sloupci uvádím původ slova, který jsem našla v SESJČ (Holub a Lyer, 1982), a příslušnou stránku z tohoto slovníku. Dále jsem čerpala také z VW, který zmiňuje u některých slov přesnější původ. Konkrétně u některých slov dokládá jejich původ jako středohornoněmecký, přičemž SESJČ považuje původ těchto slov za starší, tedy ze staré němčiny. V tomto případě jsem se přiklonila k VW, a proto se u některých slov nachází i zkratka VW. V tabulkách se tedy vyskytují slova, která jsou původem ze staré němčiny (stněm.), středohornoněmčiny (střhn.), nebo jejich původ není zcela specifikován (něm.) Symbol < u původu slova značí, že dané slovo vzniklo z předcházejícího, např. *pár*: z něm. *Paar* < lat. *paria*, což znamená, že slovo je původem z latiny a do češtiny se dostalo prostřednictvím němčiny. Třetí sloupec obsahuje český odpovídající výraz germanismu. Některé germanismy mají v češtině stejné pojmenování, jiné značně odlišné.

5.1.1 Germanismy původu německého

Germanismus	Původ slova	Český odpovídající výraz
barva	ze střhn. <i>varwe</i> (VW), nyní <i>Farbe</i> (s. 94)	barva
cech	ze střhn. <i>zeche</i> (VW)	řád, pořádek
cejch	ze střhn. <i>zeichen</i> (VW)	značka
cíl	ze střhn. <i>zil</i> (VW)	cíl
cíp	ze střhn. <i>zipf</i> (VW)	cíp

cvok	ze střhn. <i>zwec</i> (VW)	cvok
deka	ze střhn. <i>decke</i> (VW)	pokrývka
drátěný → příd. jm. od drát	z něm. <i>Draht</i> (s. 140)	drát
fald	ze střhn. <i>valde</i> (VW), nyní <i>Falte</i> (s. 162)	záhyb, náběra
flák	z něm. <i>Flanken</i> (s. 169)	velký kus
flinta	z něm. <i>Flintbüchse</i> (s. 170)	puška
futrál	z něm. <i>Futteral</i> (s. 176)	pouzdro
futrálelek → zdrob. k futrál	viz futrál	
háček → zdrob. k hák	ze střhn. <i>hake</i> (VW)	hák
hadr	ze střhn. <i>hader</i> (VW)	hadr
handlíř	z něm. <i>Händler</i> (s. 187)	obchodník
holdovat	slovník (Holub a Lyer, 1978, s. 194) uvádí pouze slovo hold → ze stněm. <i>Holde</i> ; dle VW ze střhn. <i>hulde</i>	hold: přízeň; poddanský slib; vynucený poplatek
houf	ze střhn. <i>hufe</i> (VW), nyní <i>Haufen</i> (s. 196)	houf
hudlař	z něm. <i>hudeln</i> (packat) od <i>Hudel</i> (hadr, cár) (s. 198)	břídil, ničema
kachlík → zdrob. ke kachel	ze střhn. <i>kachel</i> (VW)	kachel
kasír	z něm. <i>Kassierer</i> (s. 235)	pokladník
klenot	ze střhn. <i>kleinot</i> (VW), nyní <i>Klenoid</i> (s. 242)	klenot
knedlík	ze střhn. <i>knödel</i> (VW)	knedlík
knoflíček → zdrob. ke knoflík	ze střhn. <i>knoufel</i> (VW)	knoflík
knot	ze střhn. <i>knote</i> (VW), nyní <i>Knoten</i> (s. 245)	knot
krám	ze střhn. <i>kram</i> (VW)	původně stanové plátno, stánek
kravál	z něm. <i>Krawall</i> (s. 266)	povyk
krejcar	z něm. <i>Kreuzer</i> (s. 267)	krejcar, „křížový“ peníz
lenoška	z něm. <i>Lehne</i> (s. 285)	opěradlo
malíř	z něm. <i>Maler</i> (s. 300)	malíř
maršál	z něm. <i>Marschall</i> < stněm. <i>marschalk</i> (s. 304)	maršál, nejvyšší vojenská hodnost
(ne)troufat	ze stněm. <i>trouwen</i> (důvěřovat) (s. 491)	troufat
nudle	z něm. <i>Nudel</i> (s. 337)	nudle
pakování → od slovesa pakovat	z něm. <i>packen</i> od <i>Pack</i> (balík) (s. 353)	balit
partaj	z něm. <i>Partei</i> (s. 360)	politická strana; nájemník
plácek → zdrob. k plac	ze střhn. <i>plaz</i> (VW)	místo
plotna	z něm. <i>Platte</i> (s. 378)	deska, kuchyňský

		sporák
pranýř	z něm. <i>Pranger</i> (s. 390)	pranýř
purkmistr	ze střhn. <i>burgermeister</i> , <i>purgermeister</i> (VW), nyní <i>Bürgermeister</i> (s. 406)	starosta města
rendlík	z něm. <i>Reindl</i> (s. 416)	rendlík
roura	ze stněm. <i>rore</i> , nyní <i>Röhre</i> (s. 424)	roura
(roz)šněrovat	z něm. <i>schnüren</i> (s. 469)	šněrovat
rýha	ze stněm. <i>rihe</i> , nyní <i>Reihe</i> (s. 427)	čára, řada
rytíř	z něm. <i>Ritter</i> od <i>reiten</i> (jezdit na koni) (s. 427)	rytíř
rytířský → příd.jm. od rytíř	viz rytíř	
sál	z něm. <i>Saal</i> (s. 430)	sál
šálek	ze střhn. <i>schal</i> , <i>schale</i> (VW)	šálek
šenkovna	slovník (Holub a Lyer, 1978) uvádí pouze slovo šenk, šenkýř, šenkovat → z něm. <i>Schenk</i> , <i>Schenker</i> , <i>schenken</i> (s. 465); dle VW z něm. základu	
škoda	ze stněm. <i>scado</i> , nyní <i>Schade</i> (s.476)	škoda
škodit	slovník (Holub a Lyer, 1982) uvádí pouze slovo škoda (viz řádek výše)	
šlak	1. z něm. <i>Schlag</i> 2. z něm. <i>Schlacke</i> (s. 468)	1. mrtvice 2. struska
šnek	z něm. <i>Schnecke</i> (s. 469)	hlemýžď
šos	z rak.-něm. <i>Schoss</i> (s. 469)	část oděvu
špehýrka	z něm. <i>spähen</i> (špehovat) (s. 470)	pozorovací okénko
špendlík	ze střhn. <i>spendel</i> (VW)	špendlík, druh slívy
šperk	ze stněm. <i>sparche</i> (s. 471)	šperk, blyskavá cetka
špička → zdrob. k špice	z něm. <i>Spitze</i> ; německé rčení: <i>einen Spitz haben</i> (s. 471)	špička, hrot; <i>mít opilst</i> , tedy být opilý
šprúdl	slovník (Holub a Lyer, 1982) slovo šprúdl neuvádí, taktéž VW	
šprým	ze stněm. <i>springer</i> (kejklíř) od <i>springen</i> (skákat) (s. 471)	žert
šroubek → zdrob. k šroub	ze stněm. <i>schrube</i> , nyní <i>Schraube</i> (s. 472)	šroub
štafle	slovník (Holub a Lyer, 1982) slovo štafle neuvádí, taktéž VW	
šunka	z něm. <i>Schunke</i> vedle <i>Schinken</i> (s. 474)	šunka
šuplík → zdrob. k šuple	z něm. <i>Schublade</i> (s. 474)	zásuvka
šupina	z něm. <i>Schuppe</i> (s. 474)	šupina
šváb	z něm. <i>Schwabe</i> , z původního	šváb

	<i>Schabe</i> k <i>schaben</i> (škrabat) (s. 475)	
taškový → příd. jm. od taška	ze stněm. <i>tasca</i> , nyní <i>Tasche</i> (s. 478)	krytina
trefit	z střhn. <i>treffen</i> (VW)	trefit
trepka	z něm. <i>Trippe</i> od <i>trippeln</i> (cupat) (s. 488)	trepka, domácí střevíc
utrejch	ze stněm. <i>hutterauch</i> , nyní <i>Hüttenrauch</i> (kouř z hutí) (s. 499)	arzenik, nově též otrušník (obměnou k otruti – otrávit)
váha	ze stněm. <i>waga</i> (vážit) (s. 500)	váha
valčík	z něm. <i>Walzer</i> (s. 500)	valčík, druh tance
váleček → zdrob. k válec	z něm. <i>Walze</i> (s. 501)	válec
vánoční → příd. jm. od Vánoce	ze stněm. <i>wanahten</i> , nyní <i>Weihnachten</i> (svatá noc) (s. 501)	Vánoce
varovat	souvisí s něm. <i>wahren</i> (s. 502)	varovat
varta	z něm. <i>Warte</i> (s. 502)	stráž
vata	z něm. <i>Watte</i> (s. 502)	vata
vexl (též veksl)	z něm. <i>Wechsel</i> (s. 503)	výhybka
žengle	z něm. <i>Senkel</i> (<i>nadel</i>) (s. 522)	šněrovací jehlice
žert	ze střhn. <i>serten</i> , <i>scherz</i> (VW)	žert

5.1.2 Germanismy původu arabského

Germanismus	Původ slova	Český odpovídající výraz
cifra	z něm. <i>Ziffer</i> < lat. <i>cifra</i> < arab. <i>sifr</i> (nula) (s.112)	číslice
tác	z něm.-rak. <i>Tatze</i> < it. <i>tazza</i> < arab. <i>tassa</i> (s. 476)	tác, podnos
tambor	z něm. <i>Tambour</i> < fr. <i>tambour</i> < arab. <i>tabul</i> (buben) (s. 477)	bubeník
trafika	z něm. <i>Tabaktrafik</i> < it. <i>traffico</i> < arab. <i>tafriq</i> (rozdělování zboží) (s. 485)	trafika, prodejna tabáku

5.1.3 Germanismy původu francouzského

Germanismus	Původ slova	Český odpovídající výraz
bál	z něm. <i>Ball</i> < fr. <i>bal</i> (s. 91)	ples
blůza	z něm. <i>Blouse</i> < fr. <i>blouse</i> (s. 100)	blůza
kanafasový	z něm. <i>Kanafas</i> < fr. <i>canevas</i> (konopná tkanina) (s. 230)	kanafas, druh hrubší tkaniny

kvartýr	z něm. <i>Quartier</i> < fr. <i>quartier</i> (městská čtvrť) od <i>quart</i> (čtvrtý) (s. 275)	byt
kvartýrský	viz kvartýr	
oficír	z něm. <i>Ofizier</i> < fr. <i>officier</i> od fr. <i>office</i> (služba) (s. 342)	důstojník
patrona	z něm. <i>Patrone</i> < fr. <i>patron</i> (s. 363)	nábojnice; šablona
plagát (též plakát)	z něm. <i>Plakat</i> < fr. <i>placard</i> od <i>plaquer</i> (nalepit) (s. 375)	veřejné oznámení
rej	ze střhn. <i>reie</i> (VW), nyní <i>Reigen</i> < fr. <i>raie</i> (s. 414)	rej
rým	ze střhn. <i>rim</i> (VW), nyní <i>Reim</i> < fr. <i>rime</i> (s. 427)	rým
šablona	z něm. <i>Schablone</i> < fr. <i>eschandillon</i> k <i>eschandiller</i> (vyměřovat) (s. 463)	šablona, vzorek
šerpa	z něm. <i>Schärpe</i> < fr. <i>escharpe</i> (s. 465)	stuha
tancovat	od tance: z něm. <i>Tanz</i> < fr. <i>danse</i> (s. 477)	tancovat, tančit
tanec	ze střhn. <i>tanz</i> (VW) < fr. <i>danse</i> (s. 477)	tanec
tucet	ze stněm. <i>tutzet</i> , <i>tutzen</i> , nyní <i>Dutzend</i> < fr. <i>douzaine</i> (dvanáct kusů) (s. 493)	dvanáct kusů
váza	z něm. <i>Vase</i> < fr. <i>vase</i> (s. 502)	váza, ozdobná nádoba
vesta	z něm. <i>Weste</i> < fr. <i>veste</i> (kabát) (s. 505)	vesta

5.1.4 Germanismy původu italského

Germanismus	Původ slova	Český odpovídající výraz
kredenc	ze střhn. <i>credenz</i> (VW) < it. <i>credenza</i> (s. 267)	skříň (na jídlo)
porculán (nyní porcelán)	z něm. <i>Porzellan</i> < it. <i>porcellana</i> (druh škeble) (s. 385)	porcelán
porculánový, porcelánový → příd. jm. od porcelán	viz porcelán	
talíř	ze stněm. <i>talier</i> < it. <i>tagliere</i> (deska na krájení) (s. 476)	talíř

5.1.5 Germanismy původu latinského

Germanismus	Původ slova	Český odpovídající výraz
bluma	z něm. nář. <i>Plume</i> , nyní <i>Pflaume</i> < lat. <i>prunus</i> (s. 100)	bluma, slíva
cibulový → příd. jm. od cibule	ze střhn. <i>zibolle</i> (VW) < lat. <i>caepula</i> (s. 112)	cibule
čapka	z něm. (<i>T</i>) <i>schappe</i> < fr. <i>chape</i> < lat. <i>cappa</i> (s. 127)	čapka
čepice	z něm. (<i>T</i>) <i>schappe</i> < fr. <i>chape</i> < lat. <i>cappa</i> – od toho přehláskou čepice (s. 127)	čepice
falešný → příd. jm. od faleš	z něm. <i>falsch</i> < fr. <i>fals</i> < lat. <i>falsus</i> (klamný, podvodný) (s. 162)	klam, přetvářka
granát	z něm. <i>Granat</i> < lat. <i>granatus</i> (zrnitý) (s. 182)	drahokam; střela
kalíšek → zdrob. ke kalich	ze střhn. <i>kelich</i> (VW) < lat. <i>calicem</i> (s. 228)	kalich
kapitán	ze stněm. <i>kapitan</i> < lat. <i>capitaneus</i> (s. 232)	kapitán, vedoucí
kapoun	z stněm. <i>kappun</i> < it. <i>cappone</i> < lat. <i>capo</i> (s. 232)	vykleštěný kohout
kartáč	z něm. <i>Kardätsche</i> < it. <i>cardeggiare</i> (česat vlnu) od <i>cardare</i> < lat. <i>carduus</i> (bodlák) (s. 234)	kartáč
komando	z něm. <i>Kommando</i> < it. <i>comando</i> < lat. <i>commandare</i> (velet) (s. 250)	velení; přepadový oddíl
koncert	z něm. <i>Konzert</i> < fr. <i>concert</i> < lat. <i>concertare</i> (soutěžít) (s. 253)	koncert
konev	ze sthn. <i>channa</i> (VW) < lat. <i>canna</i> (s. 254)	konev
konvice	viz konec	
kriminál	z něm. <i>Kriminal</i> < lat. <i>criminalis</i> (zločinný) k lat. <i>crimen</i> (zločin) (s. 268)	vězení
kuchyně	ze střhn. <i>küchen</i> , <i>kuchen</i> (VW) < lat. <i>cocina</i> od <i>coquere</i> (péci) (s. 272)	kuchyně
kuchyňský → příd. jm. od kuchyně	viz kuchyně	
mlýnek → zdrob. k mlýn	ze stněm. <i>mulin</i> < lat. <i>molina</i> (s. 318)	mlýn
oltář	ze stněm. <i>altari</i> < lat. <i>altare</i> (s. 344)	oltář
pár	z něm. <i>Paar</i> < lat. <i>paria</i> (s. 357)	dvojice
špendlík	ze střhn. <i>spendel</i> (VW) < lat. <i>spinula</i> (s. 470)	špendlík, spinadlo
špižirna (též spižirna,	z něm. <i>Speise (kammer)</i> < z lat.	pův. potrava,

spíže, špíže)	<i>expensa</i> (s. 448)	poté úschovna potravin
žejdlík	z něm. <i>Seidel</i> < lat. <i>situla</i> (s. 522)	žejdlík, stará dutá míra
žemlový → příd. jm. od žemle	ze střhn. <i>semel(e)</i> , <i>simel(e)</i> (VW) < lat. <i>simila</i> (jemná mouka) (s. 522)	žemle
židle	ze stněm. <i>siedel</i> < <i>sedile</i> od <i>sedere</i> (sedět) (s. 523)	židle

5.1.6 Germanismy původu řeckého

Germanismus	Původ slova	Český odpovídající výraz
cirkus	z něm. <i>Zirkus</i> < lat. <i>circus</i> < řec. <i>kirkos</i> (kruh) (s. 113)	cirkus
fara	ze střhn. <i>pfarra</i> , <i>pfarre</i> (VW), nyní <i>Pfarre</i> < lat. <i>parochia</i> < řec. <i>paroikia</i> od <i>paroikos</i> (bydlící vedle) (s. 162)	farní odvod, obydlí faráře
lampa	ze střhn. <i>lampe</i> (VW) < fr. <i>lampe</i> < lat. <i>lampas</i> < řec. <i>lampas</i> (s. 280)	lampa
mandle	ze střhn. <i>mandel</i> (VW) < řec. <i>amygdale</i> (s. 301)	mandle
mašina	z něm. <i>Maschine</i> < fr. <i>machine</i> < lat. <i>machina</i> < řec. <i>machina</i> (s. 305)	mašina
mašinka → zrob. k mašina	viz mašina	
papež	ze střhn. <i>babes</i> (VW) < z lat. <i>papa</i> < z řec. <i>παπάς</i> (s. 356)	papež
sametový → příd. jm. od samet	z něm. <i>Samt-</i> < lat. <i>examitum</i> < řec. <i>hexamiton</i> (s. 430)	samet, druh tkaniny
tapeta	z něm. <i>Tapette</i> < it. <i>tappeto</i> < lat. <i>tapetum</i> < řec. <i>tapes</i> (koberec) (s. 477)	čaloun

5.1.7 Germanismy původu španělského

Germanismus	Původ slova	Český odpovídající výraz
lokaj	z něm. <i>Lakai</i> < špan. <i>lacayo</i> (s. 292)	lokaj

5.1.8 Germanismy původem jazyka indického

Germanismus	Původ slova	Český odpovídající výraz
cukr	ze střhn. <i>zucker</i> < it. <i>zucchero</i> < arab. <i>sukkar</i> < ind. <i>Šakara</i> (s. 115)	cukr

5.2 Germanismy podle příznakovosti

Jako další kritérium, podle kterého analyzuji germanismy, je příznakovost. Obdobně jako v první části tak i zde jsem použila pro přehlednost tabulku obsahující tři sloupce. První sloupec tvoří excerpované germanismy, ve druhém sloupci daný germanismus vysvětluji. Pro vysvětlení pojmu jsem čerpala ze SSJČ, ve kterém jsem našla pro některá excerpovaná slova i více významů. Zjistila jsem, že z celkového počtu 139 germanismů tvoří větší polovinu germanismy (celkem 74), které mají právě více významů. Pro zbylých 65 lze použít pouze význam jeden. U vícevýznamových slov používám číslování. Ve třetím sloupci se zabývám příznakovostí jednotlivých slov. Jazykové prostředky označované jako příznakové, jsou svým charakterem limitovány v univerzálním užití a nesou určitý příznak. Ten není pouze jeden. Slova lze vyčlenit podle příznaků do několika skupin. První skupinu tvoří příznaky dobové, mezi něž patří archaismy – výrazy zastaralé (zkratka zast.), např. *krčma*, *komoň*, dále historismy (pojmenování věcí již zaniklých, např. *pachtovné*) či neologismy (o nichž bylo již řečeno, viz výše v teoretické části v první kapitole).

Další skupinu představují slova s expresivním příznakem (zkratka expr.). Expresivita se dělí na kladnou (např. eufemismy – *taťka*, *papání*) a zápornou (slova zhrubělá, hanlivá – zkratka hanl., vulgární) (Krčmová, 2017). Podle slohových příznaků se rozlišují slova hovorová (zkratka hovor.), knižní (zkratka kniž.), např. *vatra*, *roucho*, a poetismy, tedy slova básnická (zkratka bás.), např. *luna*, *vesna*. Slova hovorová se užívají v běžné komunikaci, v jejímž rámci se může použít spisovnost či nespisovnost. Za nespisovná se považují pojmenování z obecné češtiny (zkratka ob.), např. *čínžák*, *flák*, *flinta*, také slangismy (zkratka slang.), např. *pantáta*, a argotismy, např. *prachy*, *grešle* (Hauser, 1980, s. 29–32). K nespisovným útvarům se dále řadí i tzv. dialektismy neboli slova nářeční (zkratka nář.), např. *štokrle*, *hnětýnka* (Hauser, 1980, s. 22).

Popsané rozvrstvení slovní zásoby uplatňuji ve třetím sloupci, který jsem nazvala dle Krčmové (2017) příznakovost. Zdrojem mi byl SSJČ, ve kterém jsem, oproti jiným slovníkům¹⁹, tuto informaci našla. U vynechaných kolonek v tabulce se jedná o slova bezpříznaková, tedy neutrální, která jsou dobově a stylově nezabarvená a neexpresivní. SSJČ jejich příznakovost tudíž neuvádí. Symbol † se nachází u slov, jejichž význam se v dnešní době již nepoužívá.

Germanismus	Vysvětlení pojmu	Příznakovost
bál	ples, velká taneční zábava	ob.
barva	barva	
bluma	1. bluma, slíva 2. váhavý, neúčinný člověk	2. hanl.
blůza	blůza, halena	
cech	1. řád, pořádek 2. pracovní skupina	
cejch	1. úřední značka potvrzující správnost měr, vah... 2. mít cejch (= být poznamenán)	2. ob.
cibulový → příd. jm. od cibule	cibulový	
cifra	číslice	
cíl	místo nebo předmět, k němuž směřuje pohyb někoho nebo něčeho	
cíp	špičatý konec (kapesníku, šátku...)	
cirkus	divadlo pod stanem	
cukr	cukr	
cvok	1. hřebík 2. popletený, pomatený člověk 3. malé, zavalité dítě	2. zhrub. 3. ob. expr.
čapka	řidč. čepka	
čepice	pokrývka hlavy	
deka	deka, pokrývka	ob.
drátěný → příd. jm. od drát	drátěný	
fald	záhyb	ob.
falešný	falešný, neupřímný	
fara	fara	
flák	1. velký kus (masa, slaniny...) 2. flák cesty	1. ob. 2. expr.
flinta	puška	ob.
futrál	pouzdro	zast. ob.
futrálelek → zdrob. k futrál	malé pouzdro	
granát	1. drahokam	

¹⁹ Srovnání se SESJČ (Holub a Lyer, 1978); NASCS (Kraus, 2005); PSJČ; VW.

	2. dělová či ruční střela	
háček → zdrob. k hák	1. věšák s háčky 2. háček ve sportu (ten, kdo vesluje vpředu)	
hadr	1. kus látky k mytí... 2. předmět špatné jakosti	2. ob. hanl.
handlíř	obchodník	ob.
holdovat	1. vzdávat, vzdát hold 2. mít něco v oblibě 3. potulovat se, žebrot 4. flámovat, pít po hospodách 5. vymáhat na někom výkupné	2. zast. nář. 3. zast. nář. 4. †
houf	1. shluk, skupina 2. množství, hromada	2. řidč.expr.
hudlař	břidil, packal	hanl.
kachlík → zdrob. ke kachle	malá kachle	
kalíšek → zdrob. ke kalich	malý kalich: 1. sklenička na likéry... 2. malá nádobka	
kanafasový → příd. jm. od kanafas	kanafasový (kanafas = druh hrubší tkaniny)	
kapitán	1. důstojnická hodnost 2. velitel lodi 3. ve sportu jeden z hráčů družstva 4. vladař	
kapoun	1. vykleštěný mladá kohout na výkrm 2. tlustý a hloupý člověk	2. expr.
kartáč	1. náčiní k odstraňování prachu 2. ve vojenství dělová střelba	
kasír	pokladník	zast. ob.
klenot	1. klenot (cenný předmět z drahých kovů) 2. historicky vrchní ozdoba přilbice 3. vzácný nebo milý člověk	3. expr.
knedlík	1. knedlík (jídlo) 2. nadávka tlustému člověku	2. expr.
knoflíček → zdrob. ke knoflík	malý knoflík	
knot	1. pruh hrubé tkaniny 2. doutnák 3. uzel	2. slang.
komando	1. vojenský povel, rozkaz 2. velitelství 3. velení, vláda, moc 4. pracovní skupina vězňů v koncentračních táborech 5. druh karetní hry	1. zast. 2. zast. 3. ob. expr.
koncert	koncert	

konev	konev (na vodu...)	
konvice	konvice (zuzující se směrem nahoru)	
krám	1. místnost, v níž se prodává zboží 2. staré věci	1. ob. 2. expr.
kravál	rámus, hluk, povyk	ob. expr.
kredenc	1. skříň na nádobí a příbory 2. bufet v restauracích a kavárnách 3. koflík na vysoké noze	3. †
krejcar	malý peníz	ob.
kriminál	1. žalář, vězení 2. soud	1. ob., expr. 2. †
kuchyně	1. místnost, kde se připravují pokrmy 2. způsob úpravy jídla 3. různé jednání nebo vyjednávání	3. hovor. expr.
kuchyňský → příd. jm. od kuchyně	kuchyňský (stůl, nůž...)	
kvartýr	1. byt 2. obydlí pro přechodné bydlení	1. ob. 2. zast. ob.
kvartýrský → příd. jm. ke kvartýr	bytný	zast. ob.
lampa	lampa, svítilna	
lenoška	křeslo s opěradly	
lokaj	1. sluha 2. bezcharakterní přísluhovač	2. hanl.
malíř	1. malíř 2. výtvarný umělec 3. řemeslník zabývající se malováním	
mandle	1. mandle (plod mandloně) 2. mandloň, mandlovník 3. lymfatická tkáň, která má velikost mandle 4. výplň v dutinách vyvřelých hornin 5. <i>zdvihnout někomu mandle</i>	5. expr.
maršál	vojenská hodnost	
mašina	1. stroj, přístroj 2. lokomotiva, vlak 3. jiný dopravní prostředek	1. zast. ob. a expr. 2. ob. 3. expr.
mašinka → příd. jm. k mašina	malá mašina (na kávu)	expr.
mlýnek → příd. jm. k mlýnek	malý mlýn	
(ne)troufat	1. odvažovat se, opovážovat se, dovolovat si 2. domnívat se, doufat	2. zast. a obl.
nudle	1. nudle (těstovina) 2. nudle u nosu 3. úzký pokoj	2. expr. 3. expr.
oficír	1. důstojník	1. zast. ob.

	2. historicky úředník, správce	dnes často hanl.
oltář	1. oltář (bohoslužebný stůl) 2. dovést nevěstu k oltáři	2. zast.
pakování → pakovat	1. balit (kufr...) 2. balit (koho, co) 3. jít pryč, klidit se, táhnout	1. ob. 2. expr. 3. ob. expr.
papež	papež (hlava církve)	
pár	1. několik, trochu 2. dvojice (lidí, zvířat...)	1. ob.
partaj	1. účastník jednání 2. nájemník 3. politická strana	1. ob. 2. zast. 3. expr.
patrona	1. náboj do střelné zbraně 2. nábojnice	
plácek → zdrob. k plac	1. volné prostranství 2. náměstí	1. zast. ob. 2. †
plagát [-kát i gát]	veřejné oznámení	
plotna	1. svrchní část kamen, sporáku 2. brněnská plotna	
porculán (nyní porcelán)	keramická hmota	
porcelánový (zast. a ob. porculánový) → příd. jm. od porcelán či porculán	keramická hmota	
pranýř	místo veřejné potupy	
purkmistr	hlava obce, starosta	
rej	rychlý, vířivý pohyb jedinců (rej vážek, sněhových vloček...)	
rendlík	menší kastrol	
roura	1. duté válcovité těleso 2. roury – úzké kalhoty	2. slang.
rozšněrovat	uvolnit něco	
rýha	1. vyrytá čára 2. upravená strouha, stoka	2. zast. a nář.
rým	zvuková shoda na konci nebo více veršů	
rytíř	1. šlechtic 2. příslušník z nižších stupňů šlechtictví 3. ušlechtilý muž 4. společník dámy	4. expr.
rytířský → příd. jm. od rytíř	1. rytířský (ostruhy, brnění...); 2. kavalérský, ušlechtilý	2. kniž.
sál	1. velká prostorná místnost, sál taneční 2. přednáškový, operační... 3. jít na sál (na operaci)	3. slang.
sametový → příd. jm. od samet	1. sametový, hebký 2. sametný	2. kniž. a bás.
šablona	1. pomůcka s výřezy 2. ustálený vzor, způsob	

šálek	nízká širší nádobka (k pití kávy, čaje...)	
šenkovna	výčep, nálevna	zast. ob.
šerpa	širší pruh tkaniny kolem ramen	
škoda	1. škoda, poškození 2. jako příslovce – politování nad něčím, někým...	
škodit	škodit (komu, čemu)	
šlak	1. d'as, čert 2. mrtvice 3. stopa 4. struska	1. zast. expr. 2. zast. ob. 3. zast. nář. 4. ob.
šnek	1. hlemýžď 2. věc tvarem připomínající ulitu hlemýžďe	1. ob. 2. hovor.
šos	1. cíp kabátu 2. daň	2. †
špehýrka	malé okénko	hovor.
špendlík	1. pomůcka ke spínání 2. sorta slívy	
šperk	1. cenný předmět z drahých kamenů; 2. ozdoba	2. kniž. a zast.
špička	1. hrot, špice 2. špička u výhybky 3. pichlavá, zlomyslná narážka 4. mírná opilost, podnapilost 5. tříska 6. špičkové zatížení (v dopravě...)	2. slang. 3. expr. 4. ob. expr. 5. nář. 6. slang.
špižírna (též spížírna)	komora k uložení potravin	
šprúdl	hlavní karlovarský pramen, Vřídlo	zast. hovor.
šprým	veselý kousek, žert	kniž.
šroubek → zdrob. k šroub	1. šroub 2. pracovat jako šroub (intenzivně, vytrvale)	2. expr.
štafle	1. malířský stojan 2. dvojitý žebřík, dvojžebřík	1. slang. 2. ob.
šunka	1. šunka 2. <i>válet si šunky</i> (lenořit) 3. <i>prohánět někomu šunky</i> (být na někoho přísný)	2. ob. expr. 3. ob. expr.
šupina	1. útvar na povrchu těla ryb, plazů... 2. věc podobná rybí šupině	
šuplík	zásuvka	ob.
šváb	1. rovnokřídlý hmyz 2. <i>slézat se jako švábi</i> (na pivo)	2. expr.
tác	podnos	
talíř	prohloubená nádoba k podávání pokrmů	
tambor	vojenský bubeník	zast.
tancovat (či tančit)	1. tancovat (valčík, sólo...)	

	2. hbitě se pohybovat	2. expr.
tanec	1. rytmické pohyby a posunky 2. začne tanec (spěch, shon...)	2. ob. expr.
tapeta	1. papír k pokrývání stěn 2. mít stále něco na tapetě (slyšet stále totéž)	2. hovor. expr.
taškový → příd. jm. od taška	taškový (krytina, štrecha)	
trafika	prodejna tabáku	
trefit	1. trefit, zasáhnout 2. najít, nalézt 3. zastihnout, natrefit 4. pochodit 5. něco dokázat, dovést 6. bolestně postihnout 7. náhodou se setkat	2. ob. 3. zast. ob. 4. zast.ob. 5. zast.ob. 6. zast. ob. 7. zast.ob.
trepka	1. lehký domácí střevíc, pantofel 2. dřevák 3. nálevník 4. povídavý člověk 5. brepta	1. ob. 3. nář. 4. zast. expr. 5. ob expr.
tucet	1. dvanáct kusů 2. mnoho	
utrejch	1. otrušník, arzeník (jed) 2. škodlivý, nevhodný prostředek 3. připít si sklenkou utrejchu (ostrá pálenka)	1. ob. zast. 2. expr. 3. expr.
váha	1. hmotnost člověka 2. přístroj k vážení 3. povaha, přirozenost 4. znamení zvěrokruhu	3. †
valčík	1. kolový tanec 2. hudba k tomuto tanci	
váleček → zdrob. k válec	malý válec	
vánoční → příd. jm od Vánoce	vánoční (svátky, prázdniny, cukroví...)	
varovat	1. dávat výstrahu 2. chránit, ochraňovat	
varta	1. strážní služba, hlídka 2. strážný (ten, kdo stojí na stráži)	1. zast. ob.
vata	1. věc sloužící jako ob vazový materiál 2. věc připomínající vatu (cukrová vata...) 3. něco nehodnotného, nepodstatného	3. hovor. slang.
váza	ozdobná nádoba především na květiny	
vesta	1. krátký kabátek 2. část oděvu (záchranná vesta...) 3. stará vesta (dávno známá věc)	3. ob. expr.
vexl (dříve, nyní veksl)	1. směnka 2. výměna dítěte	1. zast. ob. 2. zast.ob.

	3. výhybka na dráze 4. pěšinka	3. zast. ob. 4. myslivecký slang
žejdlík	1. stará dutá míra (0,35 až 0,48 litrů) 2. nádoba této velikosti	
žemlový → příd. jm. od žemle	1. bílé pečivo 2. žemlová bába (žemlovka) 3. světlá, žlutohnědá (barva)	2. zast.
žengle	1. silná jehla s velkým ouškem 2. ohnutý drát 3. spona, na kterou se připíná u země vodící drát	1. ob. 2. zast. ob. 3. zemědělský slang
žert	1. veselý kousek nebo výrok 2. menší literární dílo veselého obsahu	2. kniž.
židle	kus nábytku k sezení	

5.3 Germanismy podle tematických oblastí

Excerpované germanismy jsem roztrídila do deseti tematických oblastí, z nichž nejpočetnější skupinu tvoří slova zařazená do oblasti kuchyně – potraviny, kuchyňské příslušenství (celkem 27), následuje oblast domácnost – vybavení (celkem 24), oděvy a látky (celkem 14), obchody, zábava (celkem 14), povolání (celkem 12), vojenství (celkem 8), ceniny (celkem 4), církev, náboženství (celkem 4), míry (celkem 4), zvířata (celkem 3) a poslední jedenáctou skupinu tvoří slova, která se mi nepodařila do žádné oblasti zařadit, ani z nich vytvořit samostatnou oblast. Těchto slov je celkově 25. Na konec této podkapitoly přidávám i graf, který srovnává jednotlivé tematické oblasti dle počtu slov.

1) Ceniny

granát, klenot, krejcar, šperk

2) Církev, náboženství

cech, fara, oltář, papež

3) Domácnost – vybavení

deka, drátěný, futrál, futrálek, háček, hadr, kachlík, kartáč, konev, kvartýr, kvartýrský, lampa, lenoška, porculán, porcelánový, šroubek, štafle, tapeta, taškový, váza, vata, žejdlík, žengle, židle

4) Kuchyně – potraviny, kuchyňské příslušenství

bluma, cibulový, cukr, flák, holdovat, kalíšek, knedlík, konvice, kredenc, kuchyně, kuchyňský, mandle, mašinka, mlýnek, nudle, plotna, rendlík, šálek, špižírna, šunka, šuplík, tác, talíř, utrejch, váha, váleček, žemlový

5) Míry

cejch, cifra, pár, tucet

6) Obchody, zábava

bál, cirkus, koncert, krám, plácek, sál, šenkovna, tancovat, tanec, valčík, šprým, šprúdl, trafika, žert

7) Oděvy a látky

blůza, cíp, cvok, čapka, čepice, kanafasový, knoflíček, sametový, šerpa, šos, špendlík, vesta, treпка, rozšněrovat

8) Povolání

handlíř, kapitán, kasír, malíř, maršál, oficír, purkmistr, rytíř, rytířský, varta, lokaj, tambor

9) Vojenství

flinta, komando, kriminál, mašina, patrona, pranýř, trefit, varovat

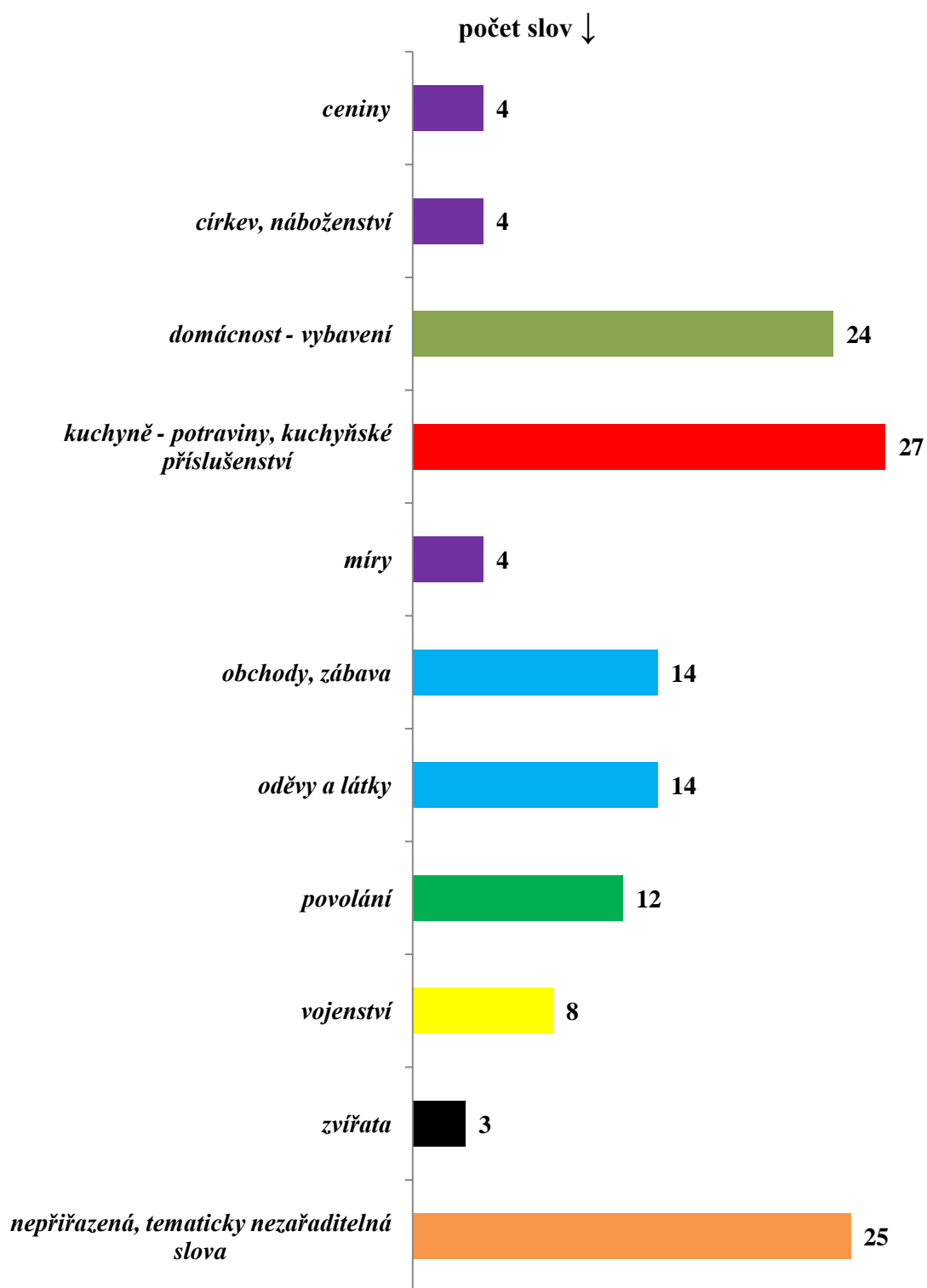
10) Zvířata

kapoun, šnek, šváb

11) Nepřiřazená, tematicky nezařaditelná slova

barva, cíl, fald, falešný, houf, hudlař, knot, kravál, netroufat, pakování, partaj, plagát, rej, roura, rýha, rým, šablona, škoda, škodit, šlak, špehýrka, špička, šupina, vánoční, vexl

Srovnání tematických oblastí

Graf č. 1. Srovnání tematických oblastí

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo sestavit subkorpus germanismů slovní zásoby Ignáta Herrmanna s ohledem na zvolená klasifikační kritéria. Klíčové pro excerpci germanismů bylo Herrmannovo dílo *Otec Kondelík a ženich Vejvara*.

V teoretické části byla pozornost zprvu věnována lingvistickým pojmům (neologismu, internacionalismu, přejímce/výpůjčce, germanismu). Jednotlivé pojmy byly definovány a případně i klasifikovány. I přestože se práce zabývala germanismy, jejich výklad, z důvodu malého množství nalezených informací, paradoxně zaujímal nejmenší část první kapitoly. V následující druhé kapitole byl kladen důraz na nastínění vývoje českého jazyka, tedy o popis vývojových stádií češtiny, během kterých prošel jazyk řadami změn. Pozornost byla zaměřena především na to, jakým způsobem němčina ovlivňovala češtinu. Vliv se týkal zejména slovní zásoby, na kterou byl také v kapitole brán zřetel uváděním zajímavých německých přejímek. S druhou kapitolou souvisela i následující, která se zabývala purismem. Kapitola byla rozdělena do třech podkapitol dle historických období, ve kterých puristické zásahy probíhaly.

Nejobtížnější částí práce byla excerptce germanismů z Herrmannova díla. Protože kniha pochází z 19. století, očekávalo se jich poměrně hojné množství. To se také následně potvrdilo. V díle, mající přes 300 stran, se vyskytlo celkově 139 germanismů. Byla to nejen slova přímo z němčiny, ale původem i z jiných jazyků. Pro určení, zda jde opravdu o germanismus, byla klíčová definice, kterou uvádí Newerkla v NESČ (2017). V této fázi bylo někdy poměrně obtížné, určit původ slov. V mnohých případech se použité slovníky neshodovaly. V tomto případě se hlavním zdrojem stal SESJČ (Holub a Lyer, 1978) dokládající původ slov nejdůvěryhodněji.

Získaný materiál dále sloužil k sestavení subkorpusu. Germanismy byly rozděleny podle třech kritérií. První kritérium se týkalo původu slov. Jak již bylo řečeno, ne všechna slova byla původem z němčiny, proto se zdálo toto rozdělení vhodné. Dále se u jednotlivých germanismů zjišťovala jejich příznakovost, jak uvádí Krčmová (2017). Primárním zdrojem se stal SSJČ. Jiné použité slovníky se příznakovostí téměř nezabývaly. Nejsnazší rozřídění germanismů bylo dle tematických oblastí. Nejvíce slov spadalo do oblasti kuchyně. Naopak některá slova nešla do žádné oblasti přiřadit, ani z nich vytvořit oblast další. Pro přehled byl v této podkapitole vytvořen graf ukazující počet, nebo lépe snad srovnání, jednotlivých tematických

oblastí dle počtu slov. V přílohové části na konci práce se nachází tabulka, která podává přehled všech germanismů a jejich německý a český výraz.

Z excerpovaného materiálu lze tedy konstatovat, že germanismy nejsou záležitostí pouze let minulých, ale přežívají v češtině dodnes. Příkladem může být např. běžně používané slovo *cukr*, které sice není přímo původem z němčiny, ale za germanismus se považuje. Proto ten, kdo se domnívá, že současnou češtinu ovlivňují nejvíce anglicismy, nemá úplnou pravdu. Germanismy se v češtině nacházely, nachází a pravděpodobně i nacházejí budou.

Práce podává přehled o slovní zásobě Ignáta Herrmanna se zaměřením na germanismy, u kterých byl zkoumán původ, příznakovost a následně byly rozděleny i dle tematických oblastí. Tato práce může být zdrojem informací pro další zkoumání germanismů, případně může být užitečná těm, kteří mají také zájem o germanismy. Dalším bádáním by mohlo být porovnání germanismů z excerpovaného díla s druhým Herrmannovým dílem *Tchán Kondelík a zeť Vejvara*.

Seznam použité literatury

Byla využita citační norma ISO 690.

Odborná literatura

CUŘÍN, František, et al. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 2. vyd. Praha: SPN, 1971.

CUŘÍN, František. *Vývoj spisovné češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických a pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě a tvoření slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká*. 10. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2002.

HERRMANN, Ignát. *Otec Kondelík a ženich Vejvara: drobné příběhy ze života spořádané pražské rodiny*. Praha: Odeon, 1974.

HOLUB, Josef a Stanislav LYER. *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. 3. vyd. Praha: SPN, 1978.

HÝSEK, Miloslav. *Ignát Hermann*. Praha, 1934. Biografie českého spisovatele 19. a 20. století.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 8. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7235-446-7.

KOMÁREK, Miroslav. *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-591-7.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.

NEPRAŠOVÁ, Renáta. *Význam a produktivita nových germanismů v češtině*. IN Lišková, S., Lišková M. *Problemi na neologijata v slavjanskite ezici*. Sofija: Prof. Marin Drinov Academic Publishing House, 2013. ISBN 978-954-322-636-8.

MATHESIUS, Vilém. *Čeština a obecný jazykozpyt*. 1947. ISBN 978-3-95479-599-4.

SVOBODOVÁ, Diana. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7368-308-5.

Německo-český, česko-německý slovník praktický slovník. 3. vyd. Olomouc: Fin, 2006. Slovníky (Fin). ISBN 80-86002-78-0.

NEWERKLA, Stefan. *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch: Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. Zweite, durchgehend überarbeitete und aktualisierte Auflage. Frankfurt am Main: Peter Lang, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2011. Schriften über Sprachen und Texte. ISBN 978-3-631-61026-8.

OTRUBA, Mojmir, Zdeněk PEŠAT a Květa HOMOLOVÁ, ed. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: slovníková příručka*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973.

PLESKALOVÁ, Jana, Marie KRČMOVÁ, Radoslav VEČERKA a Petr KARLÍK. *Kapitoly z dějin české jazykové bohémistiky*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1523-5.

TÖLGYESI, Tamás. *Lexikální germanismy v dnešní češtině*. 2009. ISBN 978-963-9206-90-8.

Online slovníky

ČERMÁK, František. Korpus. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KORPUS>

Elektronický slovník staré češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyka český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2006– [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>

Internetová jazyková příručka. [online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2008–2020 [cit. 13. 07. 2020]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

JELÍNEK, Milan a Marie Krčmová. Purismus. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PURISMUS>.

KRČMOVÁ, Marie. Příznakovost jazykových prostředků. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/P%C5%98%C3%8DZNAKOVOST%20JAZYKO V%C3%9DCH%20PROST%C5%98EDK%C5%AE>

MARTINCOVÁ, Olga. Internacionalismus. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/INTERNACIONALISMUS>.

MARTINCOVÁ, Olga. Neologismus. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NEOLOGISMUS>.

MARTINCOVÁ, Olga. Okazionalismus. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OKAZIONALISMUS>.

NEKULA, Marek. Výpůjčka. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/V%C3%9DP%C5%AEJ%C4%8CKA>.

NEWERKLA, Stefan Michael. Germanismy v českém lexiku. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/GERMANISMY%20V%20%C4%8CESK%C3%89M%20LEXIKU>.

Příruční slovník jazyka českého [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka, 2007- [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <https://psjc.ujc.cas.cz/search.php>

Slovník spisovného jazyka českého [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka, 2011 [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

ŠLOSAR, Dušan. Pračeština. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PRA%C4%8CE%C5%A0TINA>.

ŠLOSAR, Dušan a Pavel KOSEK. Barokní čeština. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/BAROKN%C3%8D%20%C4%8CE%C5%A0TINA>.

ŠLOSAR, Dušan a Jana PLESKALOVÁ. Raná stará čeština. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/RAN%C3%81%20STAR%C3%81%20%C4%8CE%C5%A0TINA>.

Články v časopisech

HAUSENBLAS, Karel. O kultuře jazyka a brusičském purismu. *Naše řeč* [online]. 1951, **35**(3–4), 41–45 [cit. 2020-07-13]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4225>

POŠTOLKOVÁ, Běla a Zdeňka SOCHOROVÁ. Co v slovnících nenajdete. *Naše řeč* [online]. 1992, **75**(5), 225–246 [cit. 2020-07-13]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7097>

ŠTĚPÁN, Josef. Němčina na pozadí češtiny ve společnosti národního obrození. *Jazykovědné aktuality* [online]. 2004, **XLI**(3–4), 4–28 [cit. 2020-07-13]. ISSN 1212-5326. Dostupné z: <http://www.ascestinaru.cz/wp-content/uploads/2017/03/N%C4%9Bm%C4%8Dina-na-pozad%C3%AD-%C4%8De%C5%A1tiny.pdf>

ZÍKOVÁ, Markéta. Substantivní neologismy a jejich parasystémový charakter. *Naše řeč* [online]. 2001, **84**(2), 81–89 [cit. 2020-07-13]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7613>

Seznam příloh

Příloha č. 1. Tabulka germanismů

Tabulka obsahuje všechny excerpované germanismy dle abecedy. Pro hledání německého výrazu byl použit slovník Stefana Michaela Newerkly (2011), z něhož je u daného slova uvedena příslušná strana.

Germanismus	Německý výraz	Český odpovídající výraz
bál	Ball (s. 411)	ples
barva	Farbe (s. 151)	barva
bluma	Pflaume (s. 352)	švestka, slíva
blůza	Bluse (s. 572)	blůza, halenka
cech	Zeche (s. 156)	účet, útrata; důl
cejch	Zeichen (s. 157)	značka
cibulový → cibule	Zwiebel (s. 158)	cibule
cifra	Ziffer (s. 252)	číslice
cíl	Ziel (s. 159)	cíl
cíp	Zipfel (s. 160)	cíp
cirkus	Zirkus (s. 417)	cirkus
cukr	Zucker (s. 160)	cukr
cvok	Zwecke (s. 161)	cvok, cvoček
čapka	Kappe (s. 253)	čapka
čepice	Kappe (s. 253)	čepice
deka	Decke (s. 162)	deka, pokrývka
drátěný → drát	Draht (s. 254)	drát
fald	Falte (s. 164)	záhyb
falešný	falsch (s. 164)	falešný, nepravý, chybný
fara	Pfarre (s. 165)	fara
flák	Flanken (s. 258)	velký kus
flinta	Flinte (s. 426)	flinta, puška, ručnice
futrál	Futteral (s. 430)	pouzdro
futrálek	viz futrál	
granát	Granat (s. 243)	granát
háček	Häkchen (s. 172)	háček, skobička, spona
hadr	Hader (s. 171)	hadr
handlíř	Händler (s. 263)	obchodník
holdovat	huldigen (s. 177)	vdávat; oddávat se; věnovat se
houf	Haufen (s. 177)	hromada, kupa, velké množství
hudlař	Hudler (s. 364)	břídil, fušer
kachlík	Kachel (s. 269)	kachlík, dlaždička

kalíšek → kalich	Kelch (s. 180)	kalich
kanafasový → kanafas	Kanafas (s. 365)	druh hrubší tkaniny
kapitán	Kapitän (s. 180)	kapitán, velitel
kapoun	Kapaun (s. 181)	vykleštěný kohout
kartáč	1. Kartätsche (s. 441) 2. Bürste, dříve Kardätsche (s. 441)	1. dělová střela 2. kartáč na prach
kasír	Kassierer (s. 441)	pokladník
klenot	Kleinod (s. 183)	klenot, skvost, šperk
knedlík	Knödel (s. 272)	knedlík
knoflíček → knoflík	Knopf (s. 184)	knoflík; tlačítko
knot	Knoten (s. 184)	knot, uzel
komando	Kommando (s. 514)	komando, velení, velitelství,
koncert	Konzert (s. 445)	koncert
konev	Kanne (s. 116)	konev
konvice	viz konev	
krám	Kram (s. 185)	obchod, prodejna
kravál	Krawall (s. 446)	kravál, hluk
kredenc	Kredenz (s. 276)	skříňka
krejcar	Kreuzer (s. 276)	krejcar, drobný peníz
kriminál	Kriminal (s. 399)	kriminál, vězení
kuchyně	Küche (s. 129)	kuchyně
kuchyňský	viz kuchyně	
kvartýr	Quartier (s. 449)	kvartýr, byt, obydlí
kvartýrský	viz kvartýr	
lampa	Lampe (s. 281)	lampa svítlna
lenoška	Lehnstuhl/Lehnsessel (s. 453)	křeslo
lokaj	Lakai (s. 321)	sluha
malíř	Maler (s. 282)	malíř
mandle	Mandel (s. 283)	mandle
maršál	Marschall (s. 195)	maršál, vojenská hodnost
mašina	Maschine (s. 458)	mašina, stroj
mašinka	viz mašina	
mlýnek → mlýn	Mühle (s. 131)	mlýn
(ne)troufat	hoffen, glauben, etwas vertrauen, dříve trouwen (s. 230)	(ne)odvažovat se; (ne)dovolovat si
nudle	Nudel (s. 463)	nudle
oficír	Offizier (s. 463)	důstojník
oltář	Altar (s. 117)	oltář
pakování → pakovat	packen (s. 464)	balit
papež	Papst (s. 133)	papež
pár	Paar (s. 287)	pár, dvojice; pár, manželé
partaj	Partei (s. 465)	politická strana; nájemník

patrona	Patrone (s. 466)	patrona
plácek → plac	Platz (s. 287)	místo, prostranství
plagát	Plakat (s. 469)	plakát
plotna	Platte (s. 326)	deska
porculán	Porzellan (s. 470)	porcelán
porcelánový	viz porcelán	
pranýř	Pranger (s. 203)	pranýř
purkmistr	Bürgermeister (s. 206)	starosta
rej	Reigen (s. 208)	rychlý, vířivý pohyb; skupina, shluk
rendlík	Reindl (s. 331)	kastrol
roura	Röhre (s. 211)	roura
(roz)šněrovat	schnüren (s. 488)	šněrovat
rýha	Reihe (s. 348)	čára, řada
rým	Reim (s. 211)	rým
rytíř	Ritter (s. 211)	rytíř
rytířský	viz rytíř	
sál	Saal (s. 479)	sál, síň
sametový → samet	Samt (s. 292)	samet
šablona	Schablone (s. 481)	šablona, vzor, předloha
šálek	Schale (s. 293)	šálek
šenkovna	Schenke (s. 294)	výčep, nálevna
šerpa	Schärpe (s. 484)	šerpa, stuha
škoda	Schaden (s. 119)	škoda, ztráta, újma
škodit	schaden (s. 119)	škodit
šlak	Schlag (s. 297)	rána, úder; mrtvice
šnek	Schnecke (s. 298)	šnek, hlemýžď
šos	Schoß (s. 221)	šos, cíp (kabátu)
špěhýrka	Späher (s. 221)	malé okénko
špendlík	1. Stecknadel (s. 221) 2. Spilling (s. 221)	1. špendlík na spínání 2. druh ovoce
šperk	Schmuck, dříve sparke (s. 222)	šperk, ozdoba
špička	Spitze (s. 222)	špička, hrot
špižírna	Speisekammer (s. 213)	špižírna, špajz
šprúdl	Sprudel (s. 491)	vřídlo, karlovarský pramen
šprým	Scherz (s. 223)	žert
šroubek → šroub	Schraube (s. 334)	šroub
štafle	Staffel (s. 492)	štafle, žebřík
šunka	Schinken (s. 406)	šunka
šupina	Schuppe (s. 304)	šupina
šuplík	Schublade (s. 496)	šuplík, zásuvka
šváb	Schabe (s. 226)	šváb
tác	Tablett (s. 336)	tác podnos
talíř	Teller (s. 227)	talíř
tambor	Tambur (s. 524)	bubeník
tancovat	Tanzen (s. 227)	tancovat, tančit

tanec	Tanz (s. 227)	tanec
tapeta	Tapete (s. 498)	tapeta
taškový → taška	Tasche (s. 138)	taška
trafika	Trafik (s. 407)	trafika, prodejna tabáku
trefit	treffen (s. 229)	trefit, zasáhnout
trepka	Hausschuh. dřívě Treppe (s. 354)	domácí obuv
tucet	Dutzend (s. 387)	tucet, mnoho
utrejch	Hüttrauch (s. 233)	otrušík, arzenik (jed)
váha	Waage (s. 139)	váha, hmotnost
valčík	Walzer (s. 570)	valčík
váleček → válec	Walze (s. 564)	válec
vánoční → Vánoce	Weihnachten (s. 120)	Vánoce
varovat	warnen (s. 147)	varovat
varta	Warte (s. 234)	stráž
vata	Watte (s. 503)	vata
váza	Vase (s. 503)	váza
vesta	Weste (s. 504)	vesta
vexl	Wechsel (s. 307)	změna, proměna; výhybka; směnka
žejdlík	Seidel (s. 238)	nádoba; stará dutá míra
žemlový → žemle	Semmel (s. 238)	bílé pečivo
žengle	Senkelnadel (s. 308)	šněrovací jehlice
žert	Scherz (s. 239)	žert, vtip
židle	Stuhl, ze sidele (s. 239)	židle